

maniakkide tänau
supmakarua

Maniakkide Tänav

Surmakarva

«Eesti digiraamatute keskus OU»

2011

Tänav M.

Surmakarva / M. Tänav — «Eesti digiraamatute keskus OU», 2011

ISBN 978-9-98-532304-5

Eesti kirjanduses on seniajani ebaproportsionaalselt vähe zombisid ehk siis ebasurnuid, kes kas osavate surnumanajate tahtel või mingite salapärase loodusnähtuste mõjul hauast välja ronivad – selle tühimiku on Maniakkide Tänav oma verd tarretama paneva raamatuga nüüd täitnud. Autor on kohalikele ulmesõpradele tuntud juba üle kümne aasta. 90ndate lõpus ilmunud mitu novelli kuulutasid omanäolise ja tugeva autori sünni. Esimene pöördumine pikema žanri poole tõi kaasa äramärkimise 2000. aasta romaanivõistlusel teosega „Minu aknad on puust ja seinad paistavad läbi“, mille Eesti fantaasiakirjanduse austajad väga hästi vastu võtsid.

ISBN 978-9-98-532304-5

© Tänav M., 2011

© Eesti digiraamatute keskus OU, 2011

Содержание

1. peatükk	5
2. peatükk	25
Конец ознакомительного фрагмента.	28

Maniakkide Tänav

Surmakarva

1. peatükk

Kaja ärkas selle peale, et keegi näris tal pea küljest liha. Pool pead oli juba luuni paljaks jätatud ja kooljas, kes sellega ametis oli, ei pidanud paljaks ka juukseid hammaste vahelt läbi jahvatada. Hääl, mis seda saatis, kõlas, nagu krõmpsutaks lehm rohtu. Kõrval seisev surnumanaja, kes naise uuele elule oli kutsunud, ei takistanud närijat. Tema jaoks polnud eriti oluline, et pea on vaid lihatu kolp. Kuid Kajale oli see oluline ning vastikustundega virutas naine ründajale vastu pead. Kooljas tõmbuski eemale teiste surnute sekka, rahul sellega, mis juba keres. Viimaseid juuksetutte alla kugistades vahtis ta tardunud pilgul kuhugi Kajast mööda. Teised kalmulised – neid oli siin sadu – vahtisid samuti, kes kuhu. Kõik nad seisisid liikumatute nukkudena, ent ometi tundis naine mingi uue meelega, et nad on näljased ja valmis iga hetk teda ründama.

„Maast lahti!” käsutas manaja ja naine ajas oma surnud keha vaevaliselt püsti. Nii hea oli ennast jälle liigutada. Ja nii võimatu oli surnumanaja käsule mitte alluda. Käsutaja ise istus mõned meetrid eemal kõrge ratsu seljas ning oli ammuilma surnud, maha maetud ja kellegi poolt hauast üles tõstetud. Sääraseid kooljaid-nekromante kutsuti kõigusteks. Nad olid ideaalseteks malevapealikeks, kui oli vaja luua suuremat surnuarmed.

„Nüüdsest kuulud minu juhatuse alla, Laibalõhe haudkonda,” lausus kõigus.

Sügis oli käes, vihma tibas alatasa. Liiv ja Ora liikusid kogu öö. Vaid kaks korda tehti peatus, et lasta hobustel mõnest lombist juua ja veidi jõudu koguda. Puhati harva ja ka siis vahiti pinevalt ringi, julgemata hetkekski tukastada. Iga vaiksengi krõpsatus metsas pelutas nad taas teele. Omavahel vana sulane ja nooremand suurt ei rääkinud. Mõlemad olid ikka veel vapustatud sellest, mis öösel mõned tunnid tagasi oli juhtunud. Kumbki polnud oma elus veel sellist aruröövivat hirmu tundnud.

Ora oli lühikeste sinkjasmustade turris juustega noor naine, veel pooleldi neiueas, sõdalasnaise riietuses – rõngassärk ja vööil rippuv mõök. Põiki üle tema näo jooksis verest läbi imbunud linane side. Haav tegi Orale kohutavalt valu ja alguses polnud ta lasknud sulasel seda puutada. Ega neil olnud suuremaks ravimiseks aegagi. Kuid viimase puhkepeatuse ajal oli Ora vajunud kurnatusest korraks pooleldi teadvusetusse seisundisse, mille ajal vana sulane naise vigastust oma oskuste piires puhastas ja sidus.

„Ma poleks kunagi arvanud,” oli Ora lausunud, kui ta ärkvele võpatas, „et inimest võib pärast surma selline saatus oodata. Ma muidugi olen kuulnud Maagimägede isandate nõiavõimetest – kes ei oleks – kuid et nende alamad sellised koletised välja näevad...” Naine vaikis hetke ja värin jooksis üle ta keha. „Ma olen surnuid matustel näinud, nad olid siiski inimesed. Kuid need, kes meid ründasid... nad ei olnud enam inimeste moodi. Põlenud, paljaks näritud, mädanevad...”

„Nad ei olegi enam inimesed,” kohmas vana sulane. „Nad on kooljad.”

Ta käed värisesid sidet kinni sõlmides.

Saabuvat päeva tervitasid Ora ja Liiv kergendusohkega. Mis sellest, et päevad Iidmaal ei erinenud oluliselt öödest, sest päike polnud kuust kuigi palju heledam. Särav taevakeha oli tuhmunud juba ammu, inimpõlvi tagasi, ja soojad ilmad olid nüüd ülimalt haruldased. Siiski andis päike niipalju valgust, et ei olnud enam päris kottpime ja hämarusega harjunud inimesed nimetasid seda ööst veidi heledamat aega päevaks. Hobused lonkisid rammetult edasi, vaikselt ja ruttamata, mõlemad ratsanikud kõikusid sadulas, suutmata magada, kuid jaksamata ka enam ärkvel olla. Ora oli juba suigatamas, kui Liiv äkki ehmunult hüüatas.

„Näe!” Sulane osutas taevasse. Ora tõstis pilgu ja nägi eestpoolt lähenemas tumedat elukat, kes mornis tumehallis taevas esialgu veel kauguse tõttu üsna väike paistis. Pikk kael, tohutud tiivad, vonklev saba – kajakas see igatahes ei olnud.

„Lendmägi,” sosistas neiu uskumatust väljendaval häälel. „Peitu! Peitu!”

Nad pöörasid ratsud robinal metsa, puude alla varju. Laas oli siin tihe ja võsane, neelates nad kohe lendmäe võimaliku pilgu eest. Ent sellesama tiheduse tõttu oli peitujatel väga raske edasi pääseda. Kartes, et elukas on neid võib-olla juba silmanud, kargasid pagejad ratsudelt maha ja raiusid teed tõkestavaid oksid nagu meeletud, püüdes kiiresti teest võimalikult kaugemale jõuda.

Varsti leidsid nad ühe nõo, kus hädise valguse poole sirutuvate kõrgete puude tihedad võrad varjasid taeva ja lasid maapinnal peituda sügavatesse varjudesse ning pimedusse. Vaikselt tardusid põgenikud paigale ega julgenud isegi hingata. Ka sõjaratsud tajusid lendava mäe kohalolu, värisesid, kõrvad lidus, hambad paljad, nagu tahaksid võitlusse asuda. Siis jõudis mägi kohale. Elukas polnud midagi märganud ning lendas neist mähinal üle, edasi kaljumägede poole.

Ora ja Liiv said alles nüüd õieti aimu, kui suur on tegelikult üks lendmägi. Nad polnud kunagi varem ühtki lendmäe nii lähedalt näinud – nii madalalt lendamas, et pea puudutab puude latvu. Ta oli tohutu! Puud oigasid ja kooldusid, kuivemad murdusid eluka tiibade tuulest. Kõige rohkem vapustaski neid eluka suurus. Ta olid tohutu!! No ikka nii suur, et... Nooremand oskas ainult neelata. Ta oli tulnud elavmägedega võitlema, kuid kas need olidki kõik nii suured? Sellisele võitlusväljal vastu minna... see ei tundunudki enam eriti hea mõte – isegi mitte koos sadade teiste sõdalastega. Piiga tänas õnne, et elukas ei olnud neid näinud. Nad mõlemad Liivaga pühkisid otsmikult higi, kui koletu elukas kadunud oli, ning istusid värisevail jalgadel maha.

„Ma ei teadnudki, et nad on nii suured,” pomises Ora vapustatult. „Kõrgel taevas näevad nad hoopis pisemad välja. See vist märkas meid ennist, et nii madalalt lendas.”

„Miski on nad väga üles ärritanud,” lausus sulane vaikse, võõra häälega. Ora vaatas talle otsa. Vana mees tundus olevat jäänud veel kümme aastat vanemaks. Ta oli näost täiesti hall.

„Et ma veel vanuigi midagi sellist pean nägema,” lausus Liiv.

Oli juba õhtu, kuid nad edasi sõitsid. Päeval olid nad mingi oja lähedal kurnatuse tõttu peagi järjekordse puhkepausi teinud. See oli õige otsus, sest puuvõrade varjust märkasid nad veel paar korda kõrgustes elavmägesid, kes teed silmas pidasid. Kuid peagi katsid tuhmid pilved taeva täiesti ja hakkas sadama. Keebid vihma kaitseks olid jäänud rüüstatud voori kottidesse. Ilma keepideta ligunesid rändurid peagi läbi ja värisesid külmast. Oli hämar ja nähtavus halb ning seetõttu asusid nad taas teele, lootes, et säärase ilmaga on ka lendmägedel neid raske avastada.

Mida aeg edasi, seda märjemaks nad said ja kui tõsisis jahe tuul, mis teeliste vihma näkku peksis, külmusid nad üdini läbi. Isegi sadulas püsimine muutus raskeks. Ei olnud kergem hobustelgi ja Ora haletses oma neljajalgset sõpra, kui pidi teda tagant sundima. „Pea veel vastu, Musu,” palus ta endamisi, hobuse kaela kohal tuulevarju otsides, ja paitas sinakate külmakohmas kätega ratsu lakka. Valjusti ta seda ei öelnud, sest ka lõuapärad olid läbi külmunud ning Ora ei olnud kindel, kas ta suudaks rääkida.

Äkki peatasid neid hämarusest kerkinud kogud, kes sulgesid otsustavalt tee. Hirmulahvatus lõi Oral ühe hoobiga kogu kere kuumaks. Ta rebis mõõga tupest ja püüdis hobust ümber keerata.

„Hõi! Seis! Kes te olete ja kust tulete?” nõudis teesulgejate juht ja Ora jättis jalamaid põgenemiskatse kus seda ja teist. Need polnudki hirmutised! Nad olid lõpuks inimesteni jõudnud! Elavate inimesteni! Nooremand oleks äärepealt nutma puhkenud. Võttis mõne hetke aega, enne kui ta vastata suutis, kuid viimaks sai ta enesevalitsemise tagasi.

„Olen Vilivalla nooremand Ora, Rammulohu kuningriigist, minu vapiks on Kolm Viljapead ja sõidan Linnumetsa ülikkonda, maaisand Raudkäsna juurde mäejahti!” teatas rüütliar. Ta suutis vaevu sõnu julgelt ja selgelt välja hüüda, sest hambad kippusid külmast plagisema. „Ja kes te ise olete?”

„Savilöövi Rand, vabamõök Paljaskõnnust, praegu mäejahil maaisand Raudkäsna teenistuses. Vapiks on Poolik Hobune. Minu ülesandeks on valvata mäe tuleku järele ning hoiatada teekäijaid nagu

teie kukkumast lõksu, mida eespool kaevatakse.” Mehe hääli oli karm. Ent siis lisas ta sõbralikumalt: „Kuigi see viimane ülesanne on üks tühi töö ja vaevanägemine, sest need nurjatud olevused on teekäijad kõik viimseni eemale peletanud või nahka pannud.”

Ora naeratas. Ta oli lõpuks ometi kohal.

„No kuis see siis tühi töö on, kui mina ometigi siin olen,” ütles ta.

Savilöövi isand andis käsu ja sõjasulaste rivi tõmbus kaheks. Ora ratsutas lähemale ja kuna Rand oli jalamees, siis ronis rüütlitargi oma Musu seljast alla. Hea oli külmast, pikast teest ja pidevast valvelolekust kangeks jäänud liikmeid sirutada. Ta ei olnud seniajani arugi saanud, kui pinges ta tegelikult oli olnud. Viimane kui lihas oli krampunud kivikõvaks ja andis valusalt tunda.

Neid peatanud rüütel jättis sõjasulased vahipostile vihma kätte ligunema ja juhatas rüütlitari veidi eemale tihedasse võssa, kuhu peenematest palkidest oli rajatud mitu ruumikat varjualust, igaihes pimedust peletamas väike hubisev lõke. Hobustelegi oli siiasamasse tehtud lihtne vihmavari. Liiv suundus lihtsõdurite juurde onni, ent Vilivalla nooremanda kutsus Savilöövi isand vahipealike juurde. Seal magas nahkade vahel veel üks isandaseisuses mees, keda Rand tutvustas Kobruvere Siuna ja tule ääres istus nooruke talupoiss, kes valvas lõket.

Lõkkevalgusesse jõudnud, uuris Ora valvesalga pealikku lähemalt. Rüütlitari peataja oli üsna keskmist kasvu sõjamees, Orast kümmekond aastat vanem. Hoolimata paksust nahkturvisest ja pikast mõõgast ei näinud ta välja eriti ähvardav, pigem tundus rõõmsameelne, et öövalve polnud tühja läinud. Mees asetas kilbi ja kiivri nurka ja naine nägi, et tema tumedad, üle õlgade ulatuvad juuksed olid palmitsetud kahte märga patsi. Lühike habe oli tekkinud ilmselt alles siin, valves olles, kui polnud võimalust nägu siledaks kaapida.

Savilöövi Rand pakkus Orale istet lõkke ääres, lambanahkadega kaetud palgil, mille ees seisval madalal laual olid hilise õhtusöögi jäänused.

„Istuge, sööge. Tundub, et olete teel nii mõndagi läbi elanud?” Nüüd, lõkkevalguses, heitis ta pilgu naise näole ning Ora tundis kogu oma olemusega, kuidas teine tema palet moonutavat armi silmitses. Side oli vihmaga läbi ligunenud ja ta oli kasutuks muutunud kaltsu minema visanud. Verejooks oli niikuinii juba kinni jäänud. Rüütlitar pööras pea ära ja noogutas, kuid istumast keeldus. „Ei, aitäh, ma hea meelega veidi seisan,” tõrjus ta ja nihkus tulele võimalikult lähedale. Tal oli sadulas istumisest juba tagumik kange ja iste oli tema meelest tuest ning soojusest liiga kaugel. Praegu vajas ta kõige enam sooja... naine takseeris hetke lauda... no ja midagi korisevasse kõhtu. Ta haaras laualt ühte kätte leiva ja teise lihatüki, asudes isukalt sööma.

„Kuidas te ometi sihukese koerailmaga nii kergelt riides olete? Soovite ehk midagi kuiva selga panna?” küsis rüütel, laua taha istuma räntsatades.

„Meid rünnati, ma kaotasin vööri ja mitu sulast,” lausus Ora väsinult. „Mul pole märgi rõivaid millegi vastu vahetada. Küllap linnuses hangin midagi sobivat. Õelge parem, aulik isand, mis lõksust te ennist kõnelesite?”

„Lõksust räägin teile hea meelega, kuid enne pakuksin teile midagi oma varudest, kui teil endal varurõivaid ei ole. Usutavasti on need, ehkki küll teile ilmselt veidi suured, siiski mõnusamad kanda kui vihmamärjad riided.”

Ora elavnes selle pakkumise peale jalamaid.

„Kuivad riided? Loomulikult soovin ma kuivi riideid! Olge te tänatud, hea isand.”

„Võtke heaks. Ma saadan oma sulase teile teed näitama mu siinsesse, mmmm... metsalossi, kui nii võib öelda. Mardik! Latern!” Viimased sõnad hõikas ta kellelegi pimedusse.

„Kohe, isand,” kostis sealt vastu ja mõne hetke pärast ilmus keepi mähitud sulane, käes kinnikaetud latern mille väikesest avatud luugist paistis kitsas valgustriip.

„Näita nooremandale teed minu telki,” käsutas Rand. Ja pöördudes Ora poole, lisas selgituseks: „Ma ise ei saa valvepostilt lahkuda. Kui tagasi olete, siis lasen ravitsejal teie haava üle vaadata.”

„Üks küsimus veel,” meenus Orale. „Ega isanda sulastel juhtu mõnd hilpu üle olema, et mu teenrilegi veidi kuiva riidet ümber saaks?”

„On sul?” küsis Rand oma sulaselt. Too noogutas tuseselt ja pöördus minekule. Ora naeratas soojadele rõivastele mõeldes, utsitas Mardikat tagant ja unine sulane kiirendas sammu. Väsimusest ja ratsutamisest kangete jalgadega kippus neidis talle järgnedes tihtilugu komistama, sest kinnikaetud latern ei andnud peaaegu mingisugust valgust. Õnneks ei olnud vaja kaugemale minna.

Üksi poleks Ora Ranna telki isegi päeva hämaras valguses üles leidnud. See asus metsa all tihedas võsas ühes orus, kuhu oli puhastatud kitsas rada. Sedagi rada oli kahelt poolt kokku painutatud puudega maskeeritud nii, et ühel hetkel avastas Ora oma imestuseks, et nad liiguvad elavatest puudest käigus. Millal nad sinna sisenesid, seda polnud ta märganud.

„Küll te olete alles varjumisega kõvasti vaeva näinud,” lausus ta Mardikale.

„Ikka, aulik nooremand. Kui lendmäge peaks eelposti ülelennul nägema, siis ei jääks meist märga plekkigi järele.”

„Aga kooljad?”

„Mis? Kooljad? Siinkandis ei ole kooljaid.”

Ora imestas, kuid ei öelnud midagi.

Ranna „metsaloss” oli kaheosaline ehitis. Esimene pool, eeskoja moodi ruumikas varjualune, oli tehtud okstest ja kaigastest, selle all külitasid tavaliselt puhkepausil olevad sulased. Praegu polnud seal kedagi peale ühe valvuri, kes norinal magas. Kõik teised olid koos Rannaga valves. Eeskojas hoiti toiduvaru, relvi ja muud taolist. Edasi viis uks telki, mis oli ümara põhiplaani ning tubli viis sammu läbimõõdus. Telki valgustasid paar muldpõrandale asetatud lampi, mille sulane nüüd süütas. Nende kumas märkas Ora ruumi ühes otsas nahkadega kaetud magamislavatsit, teise seina ääres suurt rõivakirstu, mõnda veel avamata pauna, ning oligi kogu sisustus. Mardik läks tagasi, et ka Liivale riideid viia.

Ega Rannal polnudki rohkem kui üksainumas paar vahetusrõivaid, nii et Ora ei pidanud eriti nuputama, mida tohib võtta. Omaette jäädes heitis ta märjad riided kiirelt seljast. Oo kui mõnus oli neist lõpuks vabaneda! Alasti olek pani teda veel enam külmast värisema ja Ora kiirustas riietumisega.

Kui vaikne vihmasabin välja arvata, siis oli kogu ümbrus vajunud rahu ja vaikuse rüppe. Nooremand oli kõigest läbielatud väsinud. Ja ehkki nägu sisselõike koha pealt valutas, oli ta nüüd viimaks kuivades riietes, soojas ja ohutus paigas. Magada, mõtles naine. See oli ainus, millele ta üldse suutis mõelda. Kõik läbielatu oli ta viimase piisani ära kurnanud. Ora istus mehe lavatsiservale karusnahkadele ja hakkas unele järele andes asemele pikali vajuma, kui äkki tundis ta nina mingit vastikut lehka. Tuttavat vastikut lehka, ehkki esimese hooga ei suutnud taibata, kus ta seda enne tundnud oli. Ent siis löödi nooremandale nagu puuga pähe ja ta kargas väsimust unustades jalule. Metsas! Vahetult enne vooriga varitsusele sattumist oli metsas heljunud sama hais! Hirmukülvajate hais! Nad olid siin... kuskil läheduses... Ora kustutas kiirelt lambid, sööstis eeskotta ning virutas magavale valvurile jalaga ribidesse. See norsatas eriti kõvasti ja püüdis siis unesegaselt jalule tõusta.

„Paigal, kui sa elada tahad!” sisistas Ora talle. „Vaenlane hiilib ringi!” Mees oli mõistlik. Ta ei saanud küll aru, kes hiilib ja kes on see tundmatu naine, kuid püsis vagusi ja otsis kobamisi oma kirve ja kilbi üles. Ora seisis tardunult paigal, mõök käes.

Veidi aega hiirvaikselt seisnud, tabas naise kõrv metsast telgiriide lähedalt ettevaatlikku okstekahinat, mingit raginat ja siis raskeid samme. Hais oli jõudnud kohale tükk maad enne koletisi. Ora mõtles, kas panna jooksu või mitte. Ei, parem mitte, ka siin oli ruumi, et vajadusel mõõka keerutada. Ta otsustas paigale jääda – polnud mingit isu kitsas pimedas võsakoridoris hirmukülvajatega kokku põrgata. Sinna jõuab alati pageda, kui peaks vaja olema.

Nooremand üritas arvata, kustpoolt vastane võiks rünnata. Kuid ragina ja sammude järgi otsustades läksid koletised mööda. Peagi häabus nende tekitatud müra ja haiski hakkas nõrgenema. Varsti valitses telgi ümbruses taas vaikus. Ta ootas veel mõne aja, et peletiste lahkumises kindel olla, ja pakkinud oma märjad riided kotti, võttis valvuri kaasa – juhiks tagasiteele Savilöövi Ranna juurde. Mees ei küsinud midagi. Ora ei saanudki aru, mis ta mõtles. Tundus, et mees oli veidi kohtlane, küllap seepärast oli vennike ka telki valvama jäetud.

*

Kaja rüsis teiste kooljate seas metsas. Tal oli hirm. Möödunud päeva ja öö jooksul oli ta tundnud, kuidas jõud, mis ühendas tema keha ja vaimu, hakkas tasapisi hääbuma. Öösel ei saanud sellest eriti aru, kuid päeval – siis lausa õgis tema vaimu see vähenegi valgus, mis tuhmunud päikesest läbi pilvelaamade kumas. Mitte ainult tema, kogu nende kääpjalgne salk kannatas selle käes. Neid loonud surnumanaja ei lasknud oma nukkudel päevaks peitu lebama heita ja valguse eest maasse kaevuda, tal oli kuhugi kiire. Kuid ta ise oli nii suure hulga kooljate jalulhoidmiseks liiga nõrk. Seepärast neil nii näruselt läkski.

Ihu! Elav ihu, mis veel mäletas, mida tähendab elada, oli see, kust uut jõudu ammutada! Aga elavaid ei olnud. Haudkond oli vahepeal saanud poolkogemata kätte hirve ja selle omavahel kiseldes tükkideks rebinud. Kooljad ei tapnud hirve kohe, vaid rebisid loomal ükshaaval jalgu küljest ja kaevusid siis sisikonda. Nad mälusid läbi iga tüki tema kehast, joovastudes metsalagendike rohu magususest, uusi ja harjumatult meeldivaid lõhnu ninna toovast tuulehoost, isahirve erutavast hüüust – kõigest, mida loom oli oma elu jooksul tundnud ja enesesse talletanud. Ebameeldivusi keegi kooljatest üldjuhul ei tahtnud, kuid nüüd, suure nälja ajal, läks kõik loosi. Kaja kui kõige värskem koolnu pidi leppima jäänustega. Tema sai veel kord elada läbi hirve valu, hirmu ja õudu, mida too oli tundnud sellal, kui haudkond looma tükkideks kiskus. See oli parem kui mitte midagi, võrreldes tundetusega, mis koolja sisemuses muidu valitses. Kuigi... väga palju paremaks hirve surmaagooni mälestused tema olemist ei teinud.

„Sa pead õppima tundeid ümber töötleva,” õpetas teda Väits, mees, kes oli ta tapnud. „Ega vili pole samuti teradena teab mis pidusöök, kuid kui see jahvatada ja leivaks küpsetada, siis pole midagi paremat värskest soojast leivast.”

See oli väga teravmeelne soovitus, seda tunnistas ka Väits ise, sest kumbki neist ei mäletanud enam värsket leiva maitset. Kuid teadmine, et see on hea, oli säilinud. Ja soov seda uuesti tunda. Just säärased soovid hoidsidki neid elu küljes ja liikumas. Kui surnumanaja Kaja rapitud keha ja räsitud vaimu üheks tervikuks ühendas, siis oli ta puhastanud naise mälu kõigest, mis oli seal enne olnud. Sest mälestus silmadega nägemisest oleks seganud tal vaimuga vaatamise kiiret äraõppimist, mälestus kõrvadega kuulmisest ja suuga rääkimisest oleks seganud tema uut moodi suhtlemist teistega. Aga et naise üldse tekitada tahet püsti tõusta, andis manaja liikumapaneva jõuna midagi helget, mille nimel liigutada ja mille poole püüelda. Mälestuse sülle võetud koerakutsika piimasest lõhnast. See oli nii soe ja mõnus, et Kaja oma külmas ja tuimas kehas ei suutnud taolisele tundele vastu panna. Ta ajas end jalule ning läks haudkonnaga kaasa, et hankida lisa. Nüüdseks oli mälestus juba tuhmunud ja kadunud, kuid teadmine, et maailmas on midagi nii mõnusat nagu sülle võetava koerakutsika piimane lõhn, ei andnud Kajale enam asu.

Väits – see raibeõgijast talumees, keda hüüti surnute vahel Kondinärijaks ja kes oli Kajagi pea pooleldi lihast puhtaks noolinud, oskas elavates juba pelgalt pilguga hirmu tekitada. Väits võttiski hirve hirmust kangeks, nii et too ei suutnud põgeneda. Ta õpetas rännaku ajal veidi Kajagi, kui too loovutas öösel ühe puu otsast alla toodud unise linnu raibeõgijale. Selleks ei olnud vaja muud, kui kanda oma kõige jubedam mälestus üle elavale. See oligi ainus, mida säärase mälestustega teha oli. Ükski koolnu ei soovinud neid ise läbi elada ja talletas need tuleviku tarbeks kuhugi sügavale hingepõhja. Kui selle aga elavatele ootamatult ette söötsid, siis lõi see nood enamasti rivist välja. Nad ei osanud midagi sellist oodata. Väits oli oma varem kogutud surmaõudused niiviisi juba ära kasutanud. Viimane neist – Kaja agoonia – oli läinud hirve halvamiseks.

Väits oskas ammutada jõudu ka ammusurnute ihu õgides ja seda endast läbi lastes, sõeludes korjusest välja viimse kui mälestusepiisa. Neid, kes seda oskasid, kutsuti raibeõgijateks. Ka Kaja tahtis seda õppida, ent Kondinärija polnud nõus. Ta ei soovinud rivaale laipade kallale. Neid oli

juba niigi palju. Väits oli haudkonnas tähtis tegelane, nende kääpa pealik, järgmine mees kõigusest – surnud manajast, kes haudkonda oma kõngenud ja skeletiks kuivanud hobuse seljast juhtis.

Peale ribakese hirveliha ei olnud Kaja saanud tükkigi elavat ihu, et hoida alal mälestusi elust ja sellega ka soovi olemas, liikumas olla. Hirve valu ja surmahirm ei olnud hoopiski need asjad, mille nimel elada. Järjest tihemini jäi Kaja seisatama ja mõtlema, milleks ta siin komberdab? Iga mööduva tunniga suutis ta end üha vaevalisemalt edasi vedada. Suure näljaga näris ta kaaslaste kombel ka taimi. Needki olid elusad ja ehkki sealt saadav mälestus elust oli kaduvväike ja liiga erinev ihulisest elust, millega nad harjunud olid, hekseldasid surnud otsekuu lehmakari käigu pealt rohtu, lehti, sammalt ja peenikesi oksa. Neist jäi maha rüüstatud maa. Ja nad olid endiselt näljased ja hirmul oma olemasolu säilimise pärast. Oli suur õnn, et enamuse ajast sadas vihma ja rännaku vältel ei kumanud madalate hallide pilvede vahelt kahvatut, uimaseks tegevat valgust. Sellest hoolimata kahanes Kaja jõud. Ainus, mis teda praegu edasi liikuma sundis, oli kartus jääda kuhugi metsa raiepehunnikuna vedelema. Juba praegu teadis Kaja, et tema surnud kaaslaste-raieõgijad heidavad üksteise ja ka tema poole näljaseid pilke. Eesotsas Väitsa-Kondinärrijaga. Nad närisksid ta jalamaid kontideni paljaks ja kuhu saaks ta siis kehatuse valu eest varjule põgeneda? Kontidesse? Kuid lõpuks jahvataksid nad oma raudhammastega ka kondid läbi. Jah, mitmedki raieõgijad olid pannud endale raudhambad suhu. Mitte Väits. Tema oskas kondiväänamist ja kasvatas endale just sellised kihvad, nagu ise tahtis. Ilma kehata olla suutsid vaid mälestustest tiined hinged. Neil polnud keha vaja, nad elasid oma mälestustes. Temal aga oli säilinud vaid keha. Kui pole enam keha, ei ole enam midagi. K ajal oli hirm. Kuid nüüd, kohe-kohe saab ta ennast elujõudu täis õgida. Nad olid jõudnud elavate laagrini. Ainult vaikselt pidi olema, et saaki mitte ära hirmutada. Kuskil seal ootas teda kutsikalõhn.

*

Ora leidis Ranna sellesama laua tagant lõkke äärest, kus nad enne olid olnud. Mardik keetis lõkkel teed. Liiv magas sealsamas laua kõrval, kuivad riided juba seljas.

„Painajad on siin!” paiskas Ora, niipea kui meesteni jõudis. Mehed olid hetkega jalul.

„Kes?” küsis Rand ja raputas samal ajal juba magajat üles.

„Kooljad! Needsamad, kes mu voori ründasid ja sulased tapsid!”

„Siin kandis pole kooljaid.” Rand unustas kaaslaste raputamise, kuid see oligi juba ärkvel. „Ma arvasin, et teid ründas lendmägi?”

„Noh, nüüd on siinkandis ilmselt ka kooljad, sest just nemad meid ründasid.”

„Kus sa neid nägid?”

„Ma ei näinud neid, ma tundsin teie telgi juures nende lõhna. Seda haisu juba millegi muuga segi ei aja. Oleksin ma neid näinud, oleksin ma juba surnud! Kuulsin oksaraginat, kui nad teie telgist mööda läksid.”

„Maagimägede Kalju, vana raisakull, küllap läks pealaagrisse,” kiristas Rand hambaid. „Mardik, hüppa hobuse selga ja vii sinna kiirelt hoiatussõna.” Siis pöördus ta magaja poole, kes oli end istukile ajanud ja vahtis arusaamatult ringi.

„Kooljad hiilivad meie ümber, aja mehed kokku, taandume pealaagrisse.” Mees hõõrus uniselt silmi, noogutas jahmunult, ja haarates asemeotsa juurest oma mõõgavöö, jooksis seda ümber pannes öösse.

*

Laibalõhe haudkonda kuulusid ka Väits ja kõik ülejäänud raieõgijad. See oli sõjasalk, mille tuumik oli asunud koos isandaga teele tolle Laibalõhe-nimelisest linnusest. Linnusekooljad olid hästi relvastatud, kuid neid oli vähe. Peamiselt korjati laibalõhelastele surnuid lisaks tee pealt, ettejäävaid külasid rüüstades ja seepärast olid nad ka peaaegu ilma varustusega, vaid mõnel üksikul oli kirves või

hang. Teine, Linnumetsas moodustatud haudkond kandis Külaraipe nime. Nende kõigus oli pärast elavmäe rünnakut öiti Linnumetsa külade tuhaasemetel hiilides mitme nädala jooksul kõik sealsed surnud jalule tõstnud ning metsa peitnud, kus nad elujõu otsinguil loomade, lindude ja metsa peitunud inimeste seas surma külvasid, oodates isanda ja laibalõhelaste tulekut.

Kaja sattus Laibalõhe haudkonda seetõttu – nagu Väits seletas – et tema keha oli värske ja korras. Külaraipe omad olid puha kontjaladluukered, sest metsloomad olid kõiguse saabumise ajaks enamikult liha kontidelt viinud. Nad olid kehvad sõdurid, sest konte oli lihtne puruks peksta ja et olematus põletas nende hingi sealt, kus liha polnud, siis olid nad ka poolhullud ja raskemini juhitavad. Kõik kääpjaladkooljad, kel veel liha luudel, kuulusid Laibalõhesse.

Ning nüüd tõmbasid nad piiramisrõngast koomale. Külaraipe kontjalad kügelesid ümber teel oleva eelposti ja laibalõhelased tuiasid pealaagri juures. Elavad olid kui meepott, mis neid enda poole kiskus. Kuid kõigused sundisid kooljaid mälu igaveseks tühjendamise ähvardusel veel ootama. Liiga palju hästirelvastatud mehi oli seal koos. Nad ootasid inimeste uneaega. Vaid pidev vihmakahin ja tuulekohin puudelatvades ning kõiguste otsus paigutada vägi allatuult polnud seni lasknud neil oma kohalolu reeta, hoolimata roiskumislehest ja rahutust ragistamisest.

Kaja lebas koos teiste Kondinärija kääpa surnutega liikumatult ja vahtis taevasse, sest ümberringi ei olnud midagi muud vaadata. Piirajad olid jäänud pooltuhat sammu eemale metsa sisse. Ajaviiteks näriti kogu ümbrus kõigest rohelisest paljaks, enamik relvitutest olid endile ka toekad roikad murdnud. Nii Kaja seal nüüd siis lebas ja ootas, ümberringi vaid mädanev laibaväli ja rüüstatud metsaalune. Väits aga ei olnud unustanud kääpavanema kohustusi ja õpetas oma alluvaid väsimatult.

„Relvaga inimene, kui ta oskab seda kasutada, on väga ohtlik,“ õpetas Väits. „Selline võib sul käed, jalad ja pea küljest raiuda, enne kui jõuad talle korralikult virutada. Seepärast tuleb neid rünnata hulgakesi koos, mitte lasta neil koonduda, kui nad aga on juba koos, siis läheda maa pealt saata nende peale hirm, läkitada nende peadesse kõige võikamad mälestused, mis teil on kasutada. ja kohe rünnata, kuni paanika kestab. Kui meil on vastas paljudest veristest lahingutest läbi käinud mehed, siis nad pigem kergelt võpatavad kui taanduvad, sest on oma elu jooksul palju hullemat näinud. Noored ja kogenematus aga pistavad tihtilugu paanikas põgenema. Hirm mõjub kõige paremini suure hulga vastaste vastu. Ühe paanika kandub teisele üle ja viimaks ütlevad ka kõige vapramatel närvid üles. Just sel hetkel, kui nõrgemad tagasi vanguvad ja sellega lahingurivvi augud jätvavad, tuleb rünnata, enne kui karastunumad rea jõuavad kokku võtta. Muidu hakitakse meid lihtsalt sõnnikuks. Ja isegi kui sind tükkideks raiutakse, tuleb jagada end kõigi oma kehatükkide peale ning edasi rünnata – jaa, ma tean, see on raske ja keeruline, aga! Kui tuleb võit, siis õmblen ma teid oma käega kokku, kui kaotus – jäätegi maha mädanema. Nii et iga hinna eest edasi, ka tükikaupa!”

Kaja kuulas ja mõtles, kas seal inimeste seas on ka tema tuttavaid, sõpru või perekonnaliikmeid? Isegi kui oleks, ei tunneks nad teda ilmselt ära, tema pea on ju poolest saadik luuni puhtaks näritud. Ja tema ei tunne neid ära, sest ei mäleta neid. Aga kui ta neist kellegi kätte saab ja surnuks pureb, kas ta mälestuste järgi tunneks nad ära? Kas tuleks tuttav ette? Võib-olla. Ta ei osanud öelda, kas see oleks hea või halb, kui see nii oleks. Ja ei tahtnud ka kelleltki täpsemalt küsida.

*

Eelpost oli ilmselt haisu tundnud, muudmoodi ei osanud kõigus seletada seda, et elavad järsku ärevaks muutusid, häiret andsid ja kõik jõud kiirelt lahingukorda koondasid. Ta oleks hea meelega rünnanud, kuid vaid oma kontlastega oleks see osutunud äärmiselt raskeks, ehkki tal oli haudkonnas neli korda rohkem surnuid kui vastaste salgas elavaid. Elavad olid hambuni relvis ja teadsid rünnakut oodata. Ka kõigus otsustas oodata – elavad neid ei näinud, ainult haistsid, ja teadmatuse ning pineva ootamise võis rohkem kasu tuua kui ummisjalu rünnak. Ta oli juba varem korduvalt näinud, kuidas sellistel salkadel närvid üles ütlesid, kuidas nad paanikas laiali pudenesid ja pagema pistsid. Siis ei olnud neid enam mingi kunst tappa. Ja kõigusel oli, mida oodata – isand ise pidi kohe-kohe päralt

jõudma. Polnud ka hirmu, et teade inimeste pealaagrisse võiks jõuda – käskjalg oli kinni võetud ja tapetud, niipea kui ta pimeduses esimese käänaku taha kadus. Nüüd oli ta juba tükkideks kistult kontjalgade vahel ära jaotatud. Ja hobune takkapihta.

*

Savilöövi Rand, Vilivalla Ora ja Kobruvere Siug oma sõjaratsudel koos kolme hobustel kannupoisiga moodustasid paarikümmemehelise taganeva salga pea. Olid süüdatud tõrvikud ja jalamehed lippasid pooljoostes hobustele järele. Kooljad olid ilmselt lähedal, sest nüüd tundis üks ja teine aeg-ajalt raipehaisu, mida tuulehoog kohale kandis. Hirm meeste seas oli suur. Peale Ora ja Liiva oli vaid mõni üksik kooljaid oma ihusilmaga näinud ja õhtuti lõkke ääres vestetud hirmujutud maalisisid nende kujutlustesse pildi surematutest kiskjatest, keda on peaaegu võimatu peatada.

Ranna suguvõsa oli omal ajal Maagimägede nõidisandatega hõbedakaevanduste pärast vägikaigast vedanud ja sõdu pidanud. Peaaegu kunagi polnud kalmulistega sõides piisanud vaid mõõgast, ikka oldi sunnitud abiks kutsuma kõrgemaid võime – tonte ja lummutisi – et nende abil mustast maagiast jagu saada. Sõjasalga hulgas polnud aga hetkel ainsatki teadjat ja ega oleks olnud mahtigi hakata ohverdusi ja riitusi korraldama. Praegu oli vaja nii kiiresti kui võimalik pealaagrisse jõuda.

Nende endi vandumine, poris lirtsuvate jalgade müdin ja sõjariistade kolksumine summutas tagaajajate hääled. Ühtäkki kuulsid nad juba päris lähedal selja taga raskete kapjade müsumist ja tõrvikute valgussõõri lendas musta riidetatud rüütel, kilbil ja riietel Tantsiva Kontjala vapp. Maagimägede nõid, Laibalõhe, Surmakuru ja Hukatusenõlva valitseja, suurisand Kalju ise oli kohale jõudnud. Tal oli kaasas kümnekond kooljat-vereimejat, kelle varustus oli isanda vääriline. Kogu kaaskond oli pealaest jalatallani rauda riidetatud ja piikide-mõõkadega relvastatud. Kaitsjad jõudsid end hädavaevu pimedusest ilmunud vastase poole pöörata. Tekkinud segaduses jäid isandad oma hobustel jalameeste selja taha. Mingit hoiatust või läbirääkimisi ei toimunud, hoogu peatamata kihutas Maagimägede Kalju jalameestele otsa. Nagu nuga võist murdis kohutav ratsasalk jalameeste ridadest läbi, paisates neid laiali ja tallates teravate kapjade alla. Koos vastasega kandus inimesteni haisupilv, mida vihm ja tuul olid enne varjanud.

„Siin ei ole enam midagi teha, minema!” röögatas Rand moondunud häälel, pööras ratsu ringi ja andis hobusele kannuseid, kihutades pealaagri poole. Kuid Kobruvere isand koos kannupoistega oli juba lootusetusse võitlusse kistud. Vaid Ora suutis Ranna üleskutsele järgneda. Neid päästis see, et jalamehed olid vereimejatel hoo maha võtnud. Kisa, relvade tärin, rauakõlin, hobuste hirnumine. Paanikas tormasid paljud jalamehed kahele poole metsa, kiirendades veelgi lahingu lõppu. Kooljarüütled oli liiga palju, et Siug oma meestega suutnuks midagi korda saata. Nad paisati hobustelt, raiuti tükkideks ja trambiti kapjade alla. Hobusedki, millel Maagimägede isanda sõdalased võitlesid, polnud elavate killast.

Lahingu lõppedes tulid kontjalad võsa vahelt välja. Kooljad olid inimeste taanduvat salka kogu aeg metsa varjust saatnud ning kogunesid nüüd sõõrina ümber võitlusvälja kokku. Nad olid omal käel lõpetanud metsa pagenute elud, nad puruks kiskunud ja läbi närinud. Nüüd ootasid skeletirivid liikumatult, kuni vereimejad haavatute ja surnute kallal oma janu kustutasid ning alles siis, kui isand koos kaaskonnaga edasi ratsutas, tormasid aplalt laipade kallale. Külaraipe kõigus hoidis neid veidi tagasi. Vähemalt pooled tapetutest pidi haudkonnale täienduseks jalule tõstetama. Kontjalad vajasid toitu, nii et ta andis neile loa rebida pehmet liha, kuid vähemalt luud pidid täienduse jaoks järele jääma.

*

Hoolimata pimedusest ja libedast porist kihutasid Ora ja Rand suure ajuga pealaagri poole. Äkki hakkas ka sealpoolt kostma kisa ja karjumist, sellele lisandusid sarvehüüded. Põgenikud peatusid, kuulatades ärevalt hääli nii eest kui tagant. Hobused lõõtsutasid, olid hirmunud ning perud, tantsiskledes kitsal teel rahutult ringi.

„Pealaagrit rünnatakse,” kähistas Savilöövi Rand. „Sinna pole mõtet minna, kihutame kollidele otse sülle.”

„Aga kuhu meil minna on?” peaaegu karjus Ora. „Metsa jääda tähendab sulaselget surma! Kooljad näevad meid suurepäraselt, meie neid ei näe, enne kui hilja!”

„Peame püüdma jõuda maaisanda linnusesse – Küttesse. Teed pidi sinna ei saa, pealaager oli otse tee ääres, aga siin lähedal on jõgi mis Kütke kõrvalt mööda voolab. Jõe ääres, siit mitte kaugel on küla, mille lendmäed segi sõtkusid ja kõik maha tapsid, seal on ehk mõni kalapaat terve. Ma arvan, et see oleks kõige ohutum tee.”

„Tont neid neetud kooljaid võtku!” karjus Ora. „Mis meil muud teha, näita teed.”

*

Kääpavanemad hiilisid esimestena kohale ja tapsid vahimehed. Pime öö oli praegu kääpjalgade vaieldamatu abimees. Vihmasadu oli lakanud, kuid oli endiselt niiske ja jahe. Seetõttu vahtisid valvurid pigem lõkete poole kui tara taha pilkasesse pimedusse. Maadligi lähemale hiilivaid surnuid ei märganud valvurid enne, kui nood inimesi ründasid. Heitlus oli lühike.

Tapnud valvurid, avasid kääpavanemad laagrivärvad ning haudkond trügis kääbas kääpa järel sisse. Kuid kõiki vahimehi polnud kääpavanemad taibanud tappa – hobused haistsid kooljaid ja tõstsid häiret. Loomade meeleheitlik hirnumine ja rabelemine ajas unesegased inimesed üles. Niipea kui esimene inimestest telgiuksele jõudis, andis kõigis käsu tapatalguks. Vähemalt veerand elavatest suri une pealt või unesegasena oma telgiümbruses. Enamasti olid siin töölisel, kes oma võimalikud relvad – kirkad ja labidad – olid jätnud lähedalasuvasse kaevandusse. Surevate inimeste kisa kõlas elavate jaoks veel võikamalt kui hobuste oma, kooljatel oli nende mõlemate ahastusest ükskõik.

Sõjameeste telgid olid laagri keskel ja nemad suutsid end lahingurivvi koondada. Paljud olid selga tõmmanud nahast turvised, suuremate isandate seas välkus rõngassarke ning kõigil olid suured kilbid. Kuni sõjameesteni käis lihtsalt tapmine. Sõdalasteni jõudes läks lahinguks.

Kaja nägi, kuidas terve kääpajagu kooljaid Väitsa salga ees lihtsalt tükkideks raiuti, ilma et nad oleksid elavatele suurt kahju jõudnud tekitada. Ta nägi käte, jalgade, peata koolnute pingutusi, kui nood üritasid tükkhaaval edasi nihkuda, et ulatuda vastasteni, saada kätte väike osagi sellest, mille järele nad olid tulnud. Ta nägi langevaid kirveid ja mõõku, mis kilpide tagant vastu mädanevaid ja luisseid koolnukkehi raksusid. Nägi kaaslaste mädanevaid käsi küünte murdumiseni kilpe kraapimas, jättes kilbilaudadele sügavaid vagusid. Vaid mõnel üksikul õnnestus kilbiservast kinni saada, kuid nendegi käed raiuti jalamaid otsast. Jäsemed aga klammerdusid endiselt kilbi külge, püüdes nende omanikke segada nii palju kui võimalik. Tükkidena maapinnale kukkunud keha aga vingerdas edasi, et vaenlasele jalgadesse klammerduda. Ning nii mõnedki vastased kukkusid ja surid. Tihtilugu aga jõuti kukkujad teiste elavate poolt rivi taha varju tõmmata ja alati astus langenu asemele uus. Maas vingerdavad tükid segasid ka kooljaid endid ja polnud harv juhus seegi, kui keegi kääpjalgast oma kaaslaste tõttu kukkus. Ja enne kui ta püsti sai, vedeles juba ise pilla-palla jäsemekaupa laiali.

Järg lahingusse asuda jõudis Väitsa kääpani. Kooljate selja tagant kostis kume sarvehuik. Seal kuskil asus kõigis, kes oli muutunud olukorda märganud, ja sarvehääl kandis edasi tema uue käsu.

„Hirmutage neid!” käsutas Väits ja nende kääpa hirmutatud saatsid oma valu- ja õuduselaadungi vastu kilpide, mõõkade ja kiivrite müüri. Kogu vastasrind kalmuliste ees võpatas tahapoole, mitmed

kukkusid ja nii mõnigi pistis paanikas ulguma, heitis oma relvad kus seda ja teist ning rüsis tahapoole, ajades kaitsjate read segamini.

„Edasi!”

Ja kooljad tormasid edasi, surudes end kilbimüüri tekkinud avaustesse, löigates rivi mitmeks ning korraga olid elavad ja surnud segamini. Enam ei aidanud ka kilbid, sest kilbimeeste seljad olid kaitsmata ja surmav löök tuli tihtilugu just sealt. Läbi murtud rivi langes kiiresti mitmest kohast kokku, kõikjal lasti kääpavanemate käsul käiku hirm ja ehkki lahing kestis veel mõnda aega, oli see nüüd jälle pigem tapatalgu.

Kaja tormas esimeste seas lagunevasse kilbimüüri. Ta kaotas küljelt tulnud hoobist peaaegu kohe käe, kuid haaras teisega endast paremal oleval sõjamehel kaelast. See mõirgas surmahirmus ja Kaja langes talle kogu kehaga peale, hammustades ja rebides oma ohvril näo silmast kuni lõuani puruks. Soe tunne käis läbi kogu koolja olemuse, kui mehe minevikukillud temasse tungisid. Mees kukkus ja naine kiskus tal kõri puruks. Kellegi kirves tungis Kajale selga ja jäi sinna kinni. Kirveomanik ise, jäänud relvituks, kukkus Väitsast ja mingist teisest kooljast rünnatuna sinnasamasse kõrvale. Väits tõmbas Kajal kirve seljast välja, ja korjanud maast üles ka kilbi, sööstis edasi. Mitmed teisedki kooljad olid juba saanud oma puukaikad raudrelvade vastu vahetada. Kaja kiskus surnult kiivri peast ja sobitas selle endale pähe. See veel puudus, et tal ka pea puruks lüüakse. Leidis sõduri võölt ka pika pussi ning uuris siis niiviisi relvastatult ümbrust.

Üks pikk ja kogukas sõdalane oli kahekäemõõgaga vehkides tekitanud enda ümber suure vaba ala. Otsustades vapi järgi rinnal oli mees suurnike seast. Ta oli kiire ning tugev kui härg. Piisas ainult mõnel kooljal sõdalase löögiulatusse astuda, kui ta juba mitmest hoobist tükkideks raiutuna kokku kukkus. Pealik mõirgas käske ning selle najal kogunes tema ümber kilbimeeste salk, kes teda selja tagant katsid. Tundus juba, et siin saavad elavad oma rivi uuesti korda. Kaja roomas maadligi hoides vastase poole, liikudes ainult siis, kui mees löögiks teise kanti vaatas. Kui võitleja tagasi tema poole pöördus, siis tardus Kaja liikumatuks laibaks. Pimedus oli tema suur liitlane. Kuu, mis ajuti pilvede vahelt piilus, ei andnud piisavalt valgust, et lahingumõllus igat pisiasja märgata. Jõudnud piisavalt lähedale, lõi ta mehele pussi ühte sääرده ja hüppas hammastega teise külge kinni. Mees karjatas ning vajus pikali. Järgmisel hetkel oli ta kooljatest ümbritsetud ja rebiti kiiresti tükkideks. Kajagi sai tema jalast mitu suurt suutäit, enne kui edasi liikus. Kõigus oli neil küll keelanud enne lahingu lõppu surnuid õgida, kuid Väits oli salaja soovitanud siiski väikse isu jagu võtta, sest kui midagi peaks viltu minema ja nad kaotavad lahingu, siis on vähemalt niigi palju saadud.

*

Vihm oli järele jäänud, kui Ora ja Rand külla jõudsid. Nad peatusid metsaserval ja silmitsesid kartlikult avanevat vaadet. Küla seisis sünge ja mustana laia jõe kaldal, see koosnes kuuest-seitsmest lähestikku asuvast talust, mida ümbritsesid väikesed põllulapid. Taluhood olid uppi paisatud, mitmed neist maani maha põlenud. Põgenikud kõhklesid külaserval – kas nad julgevad hoonete vahele sõita või mitte. Kaua nad ei kaalunud, puudelt tilkuv vesi ja külm tuul ergutasid neid takka. Seesama tuul oli ka vihmapiilvered laiali ajanud ning kuu andis ajuti üsna pikalt valgust, enne kui jälle mõne pilveräbala taha varjus. Küla tundus olevat surnud ja maha jäetud. Aga kas ta seda ka päriselt oli? Ora kõrv tabas järsku mingi vaevukuuldava sosina.

„Siin on keegi,” ütles nooremand pingule tõmbudes Savilöövi isandale.

„Küla on tühi,” vastas Rand veendunult. „Võime minna.”

Ora vaatas teda imestunult. Mees lausus seda nii kindlalt, et Ora hakkas juba kahtlema, kas ta oli üldse midagi kuulnud.

„Kustkohast sa seda võtad?”

Rand krimpsutas nägu.

„Ütleme, et mul on selliste asjade jaoks kuues meel.”

„Kuuks meel,” Ora sülitas. „Kus sul see kuues meel siis oli, kui kooljad eelposti ja pealaagrit ründasid?”

„Alguses oli mu kuues meel valvel. Sinu tuleku ma tabasin näiteks ära. Aga siis tegeles mu kuues meel sinuga ja unustas valvsuse, sellepärast nad nii märkamatult ligi pääsesidki.”

„Oo jaa,” tõmbus Ora turri. „Nüüd olen mina süüdi.”

Rand viskas käega. Ta ei näinud vaidlusel suuremat mõtet. Andis hobusele kannuseid ja ratsutas külla sisse. Väheste kõhklemise järel järgnes Ora talle. Küla oli tööpoolest tühi.

Paadisillad olid enamuses terved ja kergendustundega nägid nad nende kõrval lootsikute tumedaid siluette vaikselt loksumas. Hobused tuli maha jätta. Ora patsutas kaua oma Musu kaela ega suutnud temast kuidagi lahkuda.

„No mine tea,” lausus Rand, lõpuks rahutuks muutudes, sest hakkas ootamisest tüdima. „Ma arvan, et hobustel on isegi suurem võimalus terve nahaga linnusesse jõuda kui meil. Küllap nad juba kallast mööda meile järele tulevad, ega nad ka lollid pole.”

See märkus rahustas Ora ja ta ronis Ranna manu ühte väiksemasse paati, mille Savilöövi isand välja oli otsinud. Mees lükkas paadi jalamaid kaldast lahti, haaras aerud ja juhtis nad kiiresti võimalikult jõe keskele. Vool oli siin kiire ja haaras lootsiku kaasa, kandes neid vaikselt, kuid kindlalt edasi, Kütke poole. Vaid aeg-ajalt pidi Rand aerudega aitama, et nad liiga kalda äärde ei kalduks.

Hobused hakkasid neile tööpoolest järgnema, kuid metsapiirile jõudes olid sunnitud võsaseks ja mudaseks muutunud kaldast kaugemale pöörduma. Seal kadusid nad silmist. Mõlemad paadisõliljad vaikisid pikka aega ja kuulatasid hobuste kabjaasteid, kuni ainsateks helideks jäid öise jõe hääled.

„Ma ei ole kunagi varem kooljatega kokku puutunud,” lausus Ora viimaks tasasel häälel. Ta istus keepi mähkunult paadi ninas, seljaga sõidusuuna poole ja vahtis tardunud pilgul möödalibiseva metsa tumedat silueti.

„Mina olen,” vastas Rand talle niisama vaikselt. „Aastat kümme tagasi sõdis mu isa Maagimägede eelmise suurisandaga, Rahnuga. Ma olin isaga siis kaasas. Isa tahtis Kuru hõbedakaevandust omale saada. Alguses saigi, siis Maagimägede omad veel surnutega ei jahmerdanud. Aga kui ta läks ja Lõhe kindluse vallutas, siis kutsus viimasesse torni aetud Rahn lummutise välja.”

„Lummutise?”

„Jah.”

„Millise?”

„Peremehe. Koos poja Kaljuga ohverdas ta tolele kõik oma kaaslased ja lubas edaspidi veel ei tea mida teha, kuid sai vastutasuks endale võime surnuid liikuma panna. Oma surnute abil murdis ta tornist välja, lõi mu isa väed puruks ja sai taas Lõhe peremeheks. Siis hakatigi seda kohta Laibalõheks kutsuma. Hiljem vallutas ta ka Kuru kaevanduse tagasi, pani surnud sinna orjadena tööle ja kaevandust hakati kutsuma Surmakuruks. Ta ähvardas ka Savilöövi tungida, kuid isa andis mu õe talle naiseks, abikaasa asemel, kes Lõhe piiramisel surma sai. Pooled mägedeäärsed maad läksid kaasavarana kaasa ja surnumanaja jäi rahule.”

„Su õel oli õudne saatus...” sosistas Ora. „Kas ta elab veel?”

„Elab,” noogutas Rahn morni näoga. „Olen seal paar korda, enne pagendust, tal külas käinud. Õde rääkis, et nüüd tuuakse igal aastal, täpselt samal päeval kui tookord, mil Rahn Peremehe välja kutsus, kohale sama arv vange, kui oli tol korral ohverdatud kaaskondlasi, ja need veristatakse suure pidulikkusega.”

„Ja nüüd on ta oma kooljatega siin.”

„Tema poeg, Kalju. Vana surnumanaja on surnud.”

„Surnud... või ebasurnud?”

„Ma varitsesin teda ükskord oma salgaga ja lasin isiklikult mehele noole silma. Saatesalga aga raiusime tükkideks. Pärast põletasin laiba ära, et ta ei saaks üles tõusta. Lootsin, et tema surmaga kärvavad ka kõik laibaväed maha, aga ei. Tema poeg võttis nende juhtimise üle ja tuli kätte maksma.

Sellepärast ma pidingi kodukandist põgenema ja rändan praegu mööda ilma ringi, pakkudes oma mõõka sellele, kellel parasjagu vaja. Praegu siis suurisand Raudkäsna, et aidata tal lendmägedest jagu saada.”

„Lendmäed. Ka mina tulin ju mäejahti. Poleks osanud uneski arvata, et satun hoopis surnutega kokku. Oleksin ma teadnud, poleks tulnudki.”

„Ka surnutega sõdides võib au ja kuulsust koguda,” sähvas Rand vihaselt. „Neid ei tohi karta! Kui mu sõjasalk poleks Savilöövi all hirmust laiali jooksnud, siis vaevalt Raisakull oleks julgenud praegu siia mägede järelt laipu riisuma tulla. Pigem oleks ta juba surnud ja tuhana laiali pillutud!”

„Su väed jooksid laiali? Kuidas sa siis ise pääsesid?”

Rand mühatas rõõmutult. „Ma kasutasin sedasama tarkust, mis Maagimägede Rahn omal ajal. Kutsusin lummutise välja. Mitte Peremehe, vaevalt ta oleks mind Kalju vastu aidanud – vaid Kõrvetava Päikese. Meeleheites oleksin ehk samuti oma arad sõjasulased ohvrikivile saatnud, kui nad veel kohal oleksid olnud. Aga ma olin tühjade kätega, vaid mu pere oli mu ümber ja ma sain anda talle ainult niipalju verd, kui oli mu enda soontes ja koos minuga palus ja andis oma verd ka mu naine...”

Ora silmad läksid suureks.

„Ja siis...?” küsisid ta huuled peaaegu hääletult.

„Rituaal ja lummutise palumine võttis aega. Vahepeal jõudsid kooljad lossi tungida ning... nad tapsid mu pojad, kes kolmekesi püüdsid rituaali ajal saaliust kaitsta. Ja alles siis pühkis Kõrvetav Päike need neetud kääpjalad üheainsa neetud käeliigutusega minema. Ta oleks jõudnud ka varem! Kuid ta lihtsalt seisis seal, ootas ja muigas irvel sui, niikaua kuni mu pojad surid! Ta oleks tahtnud, et ma oleksin oma pojad talle ohverdanud!”

Ora tundis, kuidas teda haaras kaastunne mehe vastu. Lummutised olid verejanulised ja inimeste kannatuste suhtes külmad, pigem nautisid neid, nii et haruharva julges keegi nendega mingit tehingut teha. Selleks pidi suur häda käes olema. Ja vaid harva sai see, kes nendega tegemist tegi, õnnelikuks. Sest nad nõudsid alati kõrget tasu ja kui puudu jäi, võtsid ise juurde. Nende olenditega lävisid tihemini vaid sellised inimesed, kes olid sama külmad ja südametud kui lummutised ise, inimesed, kes sundisid teisi endi soovide eest maksma. Rand ei olnud ilmselgelt nende seast ja Ora oleks tahtnud meest kuidagi lohutada.

„See oli ammu?”

„Aastaid tagasi.”

„Rohkem pole teil lapsi sündinud?”

„Ei,” Rand vaatas Orale korra otsa, silmad mustad ja sügavad, ja pööras pilgu siis jälle kaldaid uurima. See ainus pilk mehe hingesügavusse vapustas nooremandat hingepõhjani. Ta oleks tahtnud paar head sõna öelda, kuid ei osanud lausuda midagi, mis poleks tundunud kohatu.

„Mu naine ei suutnud selle kaotusega leppida. Ta küll tahtis veel lapsi, kuid kaotusevalu oli liig suur ja ta lihtsalt hääbus poole aasta jooksul. Ei söönud, ei joonud, rääkis alatasa lastest, nii neist, kes hukkusid kui neist, keda ta pidi veel sünnitama. Minu meelest ei saanud ta lõpus enam isegi aru, kes olid juba surnud ja kes veel sündimata.”

*

Kaja, Väits ja kogu ülejäänud Laibalõhe haudkond õgised laipu. Kõigus oli seadnud piirangud – süüa võib silmi, sisikonda ja ajusid. Kehad peavad aga jääma piisavalt terveks, et neist saaks uue haudkonna jalule panna. Sellegipoolest said kõik haudkonna liikmed end verest ja mälestustest täis õgida, sest hukkunuid oli kõvasti rohkem kui neid rünnanud kooljaid. Siin oli olnud päris palju töölisi, kes veristati ära nagu lambakari. Samal ajal käis ka vilgas parandustöö. Terved õmblesid tükkideks raiutuile nende kaotatud kehaosi külge. Kes sõlmiti kokku nõõriga, surnute riietest rebitud ribadega või nahkrihmadega, kes kinnitati puutikkude ja – pulkadega. Kui mõnes kääpas oli osavam kondiväänaja, siis aitas see kaaslastel kondid ka päriselt kokku kasvatada. Väits oli üks sellistest

ja Kaja sai omale uue korraliku käe. See polnud küll seesama, mis tal küljest oli raiutud, vaid mingi hukkunud sõduri küljest rebitud jäse, end sellel polnud erilist tähtsust. Kes see ikka hakkab lahinguväljal kadunud kätt otsima, kui neid niisamagi sadade kaupa igal pool vedeleb.

Käest olulisemad olid Kaja jaoks hukkunute mälestused, mis ta koos soolikate ja verega endasse õgis. Sõjamees, kelle sisikonda ta kaevus, oli olnud napsi- ja naistemees. Kaja lasi imestusega endast läbi need hetked, mil sõdur oli naiseihu puudutanud. See erutus, õrnus ja iha, mida mees oli tundnud, vapustas teda. Peaaegu kogu Kaja saak koosneski seksist, ja siis oli seal veel surmaagooniat, sest mees elas alles, kui Kaja tema lõhkise kõhu kaudu sisikonda välja hakkas kiskuma ja omale suhu toppima.

Veel olid tal mõned killud neilt, kellelt lahingus sai üht-teist küljest hammustatud. Ühelt sõjamehelt, selleltsamalt, kelle käe ta endale lasi külge panna, sai ta kõigi kõrist alla minevate vägijookide maitsed, teiselt – selleltsamalt kahekaemõõgaga vägilaselt – mõnusa rammestunud tunde, mis tekib pärast pikka ja rasket treeningut, järgmiselt – sellel oli ta silmad välja torganud ja nahka söönud – tunde, mis käib üle turja, kui kuumas saunas kõvasti leilitada. Kaja oli lahingu tulemusega rahul. Temas olid nüüd varasema külmuse, tühjuse ja hirve surmapiinade kõrval palju uut ja põnevat. Armastus ja õrnus, väsimus ja rahu, leilikuumus ja selle masohhistlik mõnu.

Kaua ta oma leidude üle mõnuleda ei saanud. Kääpavanemad ajasid salgad jalule ning hakati edasi astuma. Kõigis jäi nende selja taha uut haudkonda looma. Kooljate hulgas räägiti, et sellele saab nimeks Kõhutud, just sellepärast, et neil kõigil oli kõht tühjaks söödud.

*

Peagi hakkas hahetama, kuid nagu ikka oli, see rohkem petteks. Endiselt jäi valitsema pimedus, valgemaks läks vaid karvavõrra. Tuul oli vaibunud, madalad sinakasmustad ja hallid pilved uuesti koondunud ning piserdasid hämarast taevast taas vihma alla. Ora oli kuuldust mõttesse vajunud. Tema mõtted voolasid sama vaikselt nagu jõgi nende ümber ja keerlesid peamiselt lummutiste ja ohvrite lähikonnas.

„Kas selle asemel et jahilisi kokku kutsuda, poleks suurmaaisandal olnud mõttekam lummutisele mõni ohver tuua ja see oleks lendmäed viipega minema pühkinud?” küsis ta viimaks.

Rand raputas pead.

„Eks sai sellelegi mõeldud. Kuid siin on väike aga. Kes on lendmäed ja kes on lummutised?”

Ora pilgutas arusaamatuses silmi.

„Kes nad siis on?”

„Lummutised ongi lendmäed.”

Ora ei lausunud midagi, vaatas vaid jahmunult ja uskumatul pilgul Savilöövi isandale otsa. See vaikis korraks, nagu oodates uut küsimust, kuid jätkas siis: „Seda sa tead, kes inimese löi?”

„Ei tea,” vastas Ora.

„Inimeste loojateks olid lendmäed.”

„Noh...”

„Nad ei teinud seda niisama lõbu pärast, vaid mägedel hakkas Iidmaal kitsaks jääma ja osa neist leidis, et kui nad oleksid veidi väiksemad, mitte nii tohutu suured, siis oleks neil kohe ka palju enam ruumi. Niisiis hakkasid nad proovima erinevaid kujusid, et teada saada, milline oleks parim väike-olemise vorm. Niiviisi loodi palju olevusi, nii loomi, linde kui putukaid. Sellest ajast ongi pärit kõik need, kes meie ümber elavad ja hingavad, meie – inimesed – kaasa arvatud. Inimese kuju tundus neile lõpuks kõige sobivam ja elavmäed hakkasidki ühel selleks ehitatud altaril ka iseennast ükshaaval väikseiks ja inimesekujulisteks muutma. Altar oli tehtud tervest mäest, sadade elavmägede tulega üles sulatatud ning õigeks vormitud. Mäe ja altari kivid imbusid nende kõrvetava hinguse läbi Väge täis ja Muutumise Altar oli suurim ning vägevaim ehitis terves ilmas. Siis astusid mäed ükshaaval Altarile ja Muutusid.”

„Inimesteks?”

„Ei, mitte inimesteks. Inimesekujulisteks, kui sa mõnda näed, siis inimesega segi sa lummutist ei aja, päris kindlasti mitte.”

Ta vaikis, nagu meenutades, ja jätkas alles mõne aja pärast.

„Kõik läks hästi seni, kuni oli jäänud veel kümme viimast elavmägede perekonda. Nood aga leidsid, et ruumi on juba piisavalt ja et nemad end väikseks ei muuda. Et teised ei saaks end tagasi Muuta, lõhkusid nad Altari tükkideks.”

Kaldaveersest metsast kostis mingi praksatus ja Rand vakatas. Ora tõusis istumast põlvili, et vajadusel kiiremini mõõka kätte saada. Kuid taas oli kõik vaikne. Kui paat oli sellest kohast juba tükk maad kaugemal, lasksid mees ja naine end lõdvaks ja rüütel jätkas juttu:

„Elavmäed said oma jõu ja väe sügaval mägede sees asuvatest tulejärvedest, kus nad ujumas käisid. Oma väikseid inimesekujulisi hõimlasi nad aga enam sinna ei lasknud ning nood pidid leidma endale uue allika Väe kogumiseks, enne kui päris väetuks jäid. Selleks allikaks saime meie, inimesed. Olevusi luues oli neisse pandud hulga Jõudu mis jäi verre püsima ja paljunes koos inimesekujulistega. Ja neil oli vaja aina uut verd, mida nad hakkasidki inimestelt himustama, nõrutades sealt välja Väge, et oma võimsust säilitada. Soostudes vastutasuks täitma mõningaid inimeste palveid juhul, kui me ise üksteist tapame ja neid püüdmisvaevast säästame. Kuid elavmägede peale lummutiste vägi ei hakka, nii nagu ka elavmägede vägi ei hakka lummutiste peale. Ühel korral, kohe pärast seda, kui mäed sulgesid lummutistele pääsu tulejärvede juurde, pidasid nad omavahel maha tohutu lahingu. Nad ei suutnud üksteisele midagi teha, kuid kogu see Jõud ja Maagia, mis maid ja ilmu mööda laiali paisati, muutis Iidmaa pimedaks ja rõskeks paigaks. Päike hääbus, kadus soe suvi, maa rappus ja oigas. Mägedelused koopad varisesid kinni, nii et sinna ei saanud enam ei elavmäed ega lummutised, ja nüüd jahivad nad kõik meie verd. Paljud pole inimjahis eriti edukad olnud. Nad jäid väetuiks ja surid inimeste relvade läbi. Ainult kõige tugevamad ja kavalamad lummutistest jäid alles. Nood on nüüdseks end verest nii täis õginud, et enam ei hakka nende peale ei raud ega tuli. Ent elavmäed – kellele keegi vabatahtlikult ei ohverda, kuna nad tarvitavad inimesi vaid jahisaagiks, ilma midagi vastu pakkumata – on jäänud nõrgaks, ning nende ainsaks eeliseks võitluses inimeste vastu on tohutu kere.”

„Ja nende veri,” lisis Ora.

„Jah, ja nende veri, milles on veel küllalt Väge, et ravida kõik haavad ja äratada ka surnu ellu, kui see sellesse uputada. Päris ellu, mitte selliseks koletiseks, nagu on Maagimägede Raisakulli nukud.”

„Aga meie kandis räägitakse hoopis teist lugu,” lausus Ora. „Et lummutised lendasid siia elavmägede seljas, kes olid neile ratsudeks ja kuna siin hakkas lummutistele väga meeldima, siis lasid nad mäed vabaks. Lummutised löid siis inimesed – selleks, et mägedel oleks midagi süüa. Umbes niiviisi, nagu meie kasvatame vilja. Lendmagesid polnud lummutistele enam vaja, nad ei tegelenud nendega ja nood muutusid ajapikku metsikuiks ega kuulunud enam lummutiste kätte.”

„Laste lora,” ütles Rand. Oral kihvatas sees. Tohhoo tonti! Kus nüüd ütles! Naine avas juba suu, et mees paika panna, kuid sulges selle siis taas. Ta ei tulnud siia mitte vaenlasi hankima, vaid sõpru leidma. Niisiis neelas ta alla kõik, mis keelel kipitas. Kuid jututuju oli kadunud, naine mähkis ennast tihedamalt keepi ja jäi omi mõtteid mõtlema. Lähedus, mida ta mehe vastu tolle minevikust kuuldes tundma oli hakanud, hajus. Kui mees teda lolliks peab...! Ka Rand vaikis, kuulatades valvsalt kõiki kaldalt kostvaid hääli. Tal oli nii paljut tegemist ohutult kantsini jõudmisega, et ta ei pannud oma märkuse teravust tähelegi.

Hämaruse kattevarju ja pealetükkiva une tõttu ei märganud Ora, kuidas mets nende ümber muutus. Nooremand juba tukkus paadininas, kui metsa poolt tuli ootamatult jahe tuuleil, mis sundis teda silmi avama, ja piiludes oma keebivoltide vahelt unesegasena kalda poole, märkas naine äkki, et ümberringi puudus elav loodus. Lihamägede valla päästetud meeletu tuletorm oli õginud kõik, mis põles, ning jätnud enesest vaid tuha, riismed ning söestunud puutükkad. Unise ja väsinuna vahtis naine trööstitut maastikku.

„Paduvihm kustutas selle,” ütles Rand, kui märkas teda liigutamas. „Nii umbes kuu aega tagasi. Aga seniajani hingitseb tuli veel siin ja seal sügaval turbases mullas Kogu aeg on suitsuving üleval ja õhk halli hämu täis. See oli üks esimesi lööke, mille elavmäed andsid. Edaspidi on maastik kuni kantsini kõik enam-vähem selline. Kohalikud väidavad, et metsa nimi on Lehislaas, aga kaugemad jahilised, kes seda teistmoodi pole näinudki – nagu mina – kutsume seda Tüügasmetsaks. Kuidagi ei paindu keel sellise asja kohta Lehislaas ütlema.”

Kuna pimedus oli veidi hajunud, heitis Rand rahutu pilgu selja taha taevasse.

„Siin ei ole end kuhugi peita, ja ehkki jõge mööda saaks kiiremini, siis ma läheksin hea meelega viimase otsa mööda maad. Siin, lagedal veel, märkavad lihamäed meid juba kaugelt. Tüügaste vahel aga jõuame end ehk kuhugi tuha alla peita, enne kui nad meid avastavad. Ja ega minna pole enam kaua. Tunnike, kui pika sammuga visata.”

Ora oleks meelsasti edasi paadiga mööda tumedat vett libisenud ja tukkunud see tund aega, mida Rand kõndida soovitas, kuid Savilöövi isand tundis mägesid ja kohalikke olusid paremini ning naine ei hakanud vastu vaidlema. Parem oli siiski elusalt kohale jõuda, kui mõne suure tõpra kõhus lõpetada.

Minek läbi musta metsatüügastiku võttis Ora seest kõhedaks ja Rannagi meeleolule ei mõjunud see just ülendavalt. Pilvine taevast ei andnud eriti valgust ja mets tundus selle vähesegi enda alla matvat.

Oli tunne, nagu oleks mets unustanud, et öö on möödas, mustendades endistviisi viirastuslikult, suitsuvinguselt ja ähvardavalt.

Vastupidi Ranna hinnangule läks neil päris mitu tundi, et metsast välja jõuda. Paksu tuhaga kaetud maapind oli pehme ja reetlikke auke täis. Mõlemad kukkusid mitu korda, kui maapind nende raskuse all järele andis ja nad mõnesse tühjaks põlenud õõnsusse langesid. Peagi olid nii mees kui naine üleni tuhased ja mustad. Niiske tuhk kleepus klompidena jalgade külge ja tegi astumise iga sammuga üha raskemaks. Peidupaiku olnuks siin tõepoolest küll ja küll ja ilmselt poleks selles maskeeringus neid märganud ka madallennul mägi. Ora ohkas kergendatult, kui nägi viimaks groteskset maastikku lõppemas. Lõpuks ometi saab sellest sünguse kuningriigist välja. Ving oli ta pea kohutavalt valutama pannud. Metsaservale jõudes hammustas naine huulde. Nende pilgule avanes uus, sama morn ja trööstitu vaade. Eespool, madalate määrdunudhallide pilvede all laiusid söestunud põllud ja sünkjad tuhaks põlenud karjamaad. Hoolimata päevaajast oli lagedal sama hämar kui suitsuvinguses Tüügasmetsaski. Mõnesaja sammu kaugusel sattusid nad põlenud külaasemele, kus laastatud maast turritasid välja palgiotsad ning tänavatel ja hoonejäänustes valendasid vihmast puhtaks pestud ja loomade poolt paljaks näritud kondid, nii inimeste kui pudulojuste omad. Nad ei hakanud peatuma, sest Ranna sõnul polnud niikuinii enam kuskilt puhast vett võtta ja linnus on siinsamas. Siis märkas ka Ora üle kõrbenud lausmaa paistvat linnust. See oli tahmast süsimust ja eristus halli taeva taustal vaevu-vaevu, jättes ebameeldivalt kummitusliku mulje.

„Neetult lage maa kuni linnuseni,” ütles Rand ja sülitas tuhka kõrist välja. Tema sülg oli süsimust ja veniv. Mõlemad meenutasid pärast Tüügasmetsast läbitulekut rohkem tonte kui inimesi. Kuid teha polnud midagi, nad hakkasid väsinud liikmeid tagant utsitades kiirel sammul üle lohutu maastiku minema. Teest, mis linnuse poole suundus, hoidsid nad eemale, sest kaevanduse ja linnuse vahel liikunud salgad olid selle üheksainsaks suureks primülkaks sõtkunud.

*

Rühkides edasi läbi tuule, vihma ja pori, millele keegi kalmulistest vähimatki tähelepanu ei pööranud, rääkis Väits Kajale oma varasematest lahingujärgsetest kogemustest. Teinekord, kui surnuist uusi kooljaid ei tehtud ja kalmulised said kõiki hukkunuid närida, niipalju kui isu oli, juhtus vahel sedagi, et mälestusi jäi nii palju üle, et järgmises lahingus käsikähmluseni ei jõutudki. Tema oli oma vastaseid kangeks võtnud ka nii, et saatis neile talvisel ajal vahetult enne kokkupõrget peale

surnuskülmumise tunde, mõnele teisele aga sel hetkel, kui too lööma hakkas, käsipidi kerisekividele kukkumise tunde ja nii edasi. Nende kõigus oli lasknud mõnikord vange spetsiaalselt päevade kaupa piinata ja neil võikal kombel surra, et kooljail oleks pärast mälestuste seast võtta häid õudusi, mida lahingus elavate vastaste peale saata. Vastased ei olnud lihtsalt võimelised võitlema, kui nad pidid läbi elama ammusurnute piinu.

Nad olid kahekesi saadetud ette maad kuulama, sest kõigus kartis et osa inimestest oli laagrist siiski jooksu saanud ja võisid teisi hoiatada. Seepärast aetigi nad kiirelt jalule ning rutati hetkegi peatumata edasi, et jõuda järele võimalikele põgenikele, kes võiksid kooljatest teadust viia.

Sääraseid väikseid salku tiirutas ümber kogu haudkonna mitmeid, nii ees, külgedel kui ka taga. Sedasi oli väiksem ka oht, et haudkond kõnnib varitsusse. Kõigus oli koos kõhututega laibalõhelastele järele jõudnud ning lasknud hommiku saabudes tekkida ümber haudkondade tihedal udul. Nii viisi ei olnud kooljaid kaugelt näha, surnuid endid aga ei seganud see põrmugi, sest nemad ei vaadanud silmadega, paljudel neist polnudki silmi.

Kaja ja Väits sattusid vana naise peale. Too oli ilmselt maarohtusid korjamas, sest taimekorvike oli tal käevangus. Udu oli eidekest tabanud ootamatult, kuid ilmselt ei kahelnud ta, et see peagi hajub, või tundis ta ümbruskonda piisavalt hästi, nii et see teda eriti ei heidutanud. Naine ei näinud neid veel, ta kõndis rahulikult ringi, uuris taimi, korjas siit-sealt mõne pihutäie, ümises omaette laulda.

„Mutt on minu,” pani Väits oma kääpavanema õigused maksma ja läks tükeldas naise sellesama kirvega, mille ta oli lahinguväljal Kaja seljast välja sikutanud. Kääpavanem nimetas seda Seljasügajaks. Kaja seisis niikaua kõrval, kuni vanem naist hakkis ja läbi näris.

„See on ju õige värvika eluga mutt olnud,” kommenteeris Väits samal ajal. „Siit saab nii mõndagi.” Viimaks ajas ta end allesjäänud veriste räbalate juurest jalule. „Läheme kanname kõigusele ette. Varsti algavad tuhamaad ja üsna lähedal on linnus, kust vanamutt pärit on.”

Kaja kadestas siiralt Väitsa tema kondiväänaja-oskuste pärast, mille abil see omale säärased lõuad ette kasvatas, et vanamuti lõhkirebimine ja allakugistamine toimus vaevalt mõne hetkega, nagu möödaminnes.

*

Paksus udus ei näinud Maagimägede isand ise ka, kuhu ja kelle juurde täpselt oma väge saata. Seepärast lasi ta kooljatel keset küla jõudes lihtsalt enese ümber ringidena laiali minna. See raiskas kohutaval kombel tema niigi kasinaks jäänud jõudu ja ega niisuguse talitusviisi tagajärjel tekkinud kondipurust õigeid kooljaidki ei saanud – tulevad rohkem puunukud kui sõdalased – kuid ta tahtis oma vägesid võimalikult suureks ajada. Linnus oli tugev ja selle kaitsemeeskond arvukas. Kui nad olid juba lihamägede rünnakutele suutnud vastu panna, siis ei olnud temalgi loota kerget võitu. Iga kondiräbal kulus täienduseks ära.

Mine-mine.
Mine, vägi, mähi end
koolnu keha ümber.

Mine tema jäsemeisse,
Mine tema ihusse,
Tema hinge käsu alla.

Seo kokku, mis lahti,
Ühenda, mis eraldi,
Pane lahusolnud üheks.

Anna jaksu liigutada,
Jõudu käske täita,
Väge mulle kuuletuda,
Saagu koolnust koolja.

Peagi tajuski ta ligi kolmekümne kalmulise vastust. Isand ei teadnud, mis seisus nad olid ja küllap polnud neil ka relvi, kuid mis parata. Ta andis kalmulistele käsu Külaraipe haudkonnaga ühineda, sest vaevalt siit metsloomadest rüüstatud ahervaremetest peale kontjalgade kedagi sai. Ta lasi oma maleva mõttes silmade eest läbi. See koosnes Laibalõhe ja Kõhutute kääpjala-haudkondadest ja Külaraipe kontjalgade haudkonnast, viimane oli kõige arvukam, kuid ka kõige nõrgem. Eliitväeks oli hästi relvastatud kooljarüütlike-vereimejate ratsasalk. Kui kõik hästi läheb, siis peaks piisama. Ega ta rohkem neid üles tõsta ei jaksaks ka.

*

Nad olid umbes poolel teel linnusesse, kui kogu aeg rahutult ringi vahtiv Rand märkas, et lisaks Tüükametsa suitsuvinele tõusevad metsast üle väljade paksud udujoomed.

„Udu,” sõnas ta veidi rõõmsamalt. „Tõuseks ta juba kiiremini, selles supis ei leiaks meid ükski lendav koll üles.”

Väga veider oli niiviisi mööda söestunud põlde astuda. Kui udu nendeni ei jõua ja taevasse peaks tekkima lendmäe kurjakuulutav siluett, pikeeriks elukas kohe alla ja nendega oleks üpris tõenäoliselt lõpp. Ora värises üle kere. Ta ei saanud enam ise arugi, kas värin tuli kurnatusest või pidevast ülierutatud seisundist.

Alles siis, kui kaks teelist jõudsid niikaugele, et linnus juba käega katsuda oli, jõudis udu neile järele. Vaatepilt, mis siin kunagi asunud linnale udulaamade vahelt avanes, ei olnud just julgustandev. Puutaraga kaitstud linnast kindluse ümber ei olnud peale tuhaaseme suurt midagi säilinud. Vaid mõned üksikud söestunud palginotid siin-seal. Kindlust ennast olid lihamäed rüüsnud enam kui üks kord, nagu Rand kõneles. Õnneks olid suurisanda esivanemad lasknud selle ehitada kivist ja kõik järeltulevad põlvkonnad olid aina kindlustanud vana ja ehitanud uusi rajatise – ladusid ja keldreid, torne ja müüre – ning kaevanud vallikraave. Nii et Kütke südamest, ülikulinnusest oli saanud tugev ja võimas kindlus, kuhu oli kogutud piisavalt toitu inimestele ja sööta loomadele, panemaks vastu ka pikale piiramisele. Siin jätkus ka kaeve ja veega täidetud reservuaare nii inimeste kui loomade jootmiseks.

Nüüdseks olid aga mõlemad paksud kõrged ringmüürid pooleldi maha kistud ja laiali pillutatud. Kaheksast tornist vedeles viis kihunnikutena maas. Kuid kolmas, sisemine vall oli suuremas jaos säilinud ja purustusi parandati kogu aeg. Veel seisid püsti sisevalli kaks suurt nurgatorni ja väravatorn. Ning välja arvatud ülemine korrus, oli suurmaaisanda loss suhteliselt heas seisukorras. Kogu ümbrus oli küll kohutavalt põlenud, müürid mustad ja tahmased.

Jõudnud eelkindluseni, mis kaitses kunagi üle laia vallikraavi viinud langesilda, oli teelistel selles kihunnikus raske ära tunda toonast kõrgete müüridega ehitust. Elavmäed olid pühkinud rajatise enamalt jaolt vallikraavi, täites selle ääreni. Nüüdseks oli suurmaaisand lasknud puhastada tee läbi varemete, nii et nad jõudsid kergesti vallikraavini, mida enam ei eksisteerinud. Ka kihunnik teispool vett oli tasandatud, et hobused ja vankrid sellest üle saaksid. Teisel pool vallikraavi kõrgusid purustatud välimise linnusemüüri varemed ja tornide poolikud luukered, ka nendevaheline tee oli läbikäidavaks puhastatud. Kõik see laastamistöo, mis järk-järgult udust esile kerkis, sundis Ora jahmunult vaikima. Seevastu Rand kõneles vaikselt häälel.

Rüütel seletas, et alguses olid mäed lennanud kohe tsitadelli kallale, kuid ümbritsevatest müüritornidest lennutatud raskeammuodad ja nooltepilved tõrjusid nad sealt eemale. Üks suurtest laskeodadest vigastas raskelt isamäe tiivakilet ning too kukkus tsitadellile peale, mis elukat nähtavasti

hirmutas, sest ta oli nüüd muutunud paremaks märklauaks ning sai järjest mitu otsetabamust, mis talle ränki vigastusi põhjustasid. Koletis tormas jalamaid väljapääsu otsima, üritades enda teel müüre lõhkuda. See ei läinud aga piisavalt kiiresti, nii et ta sai veel paar tabamust, enne kui suutis ühte müüri niipalju purustada, et sai sealtkaudu välja ronida. Valust ja vihast mõirates oli ta tagasi mägede poole komberdanud, ise samal ajal paremale ja vasakule tuld sülitades. Ka ema ja poeg tõmbusid tagasi ning põletasid suures vihas maha kaitsetu linnakese, tapsid selle elanikud ja laastasid tulega ümbruskonda. Pärast seda valitses peaaegu poolteist nädalat „rahu”, mil kaks lennuvõimelist isendit, ema ja poeg, ümberkaudseid külasid rüüstasid. Poolteise nädalaga olid isasel tiib ning muud vigastused piisavalt paranenud ning nad tulid uuesti.

Kui lihamäed teist korda ründasid, siis alustasid nad eelkindlusest ja hoidsid ennast võimalikult maadligi, et neid sisemisest linnusest lasta ei saaks. Vahepeal aga oli kohale jõudnud ülemere mäekütt Hirm, kellel oli kaasas mitu raskeambu, ning tema juhatusel seati üles ka heitemasinad, mis ei kasutanud laskemoonana mitte ainult kive, vaid ka haralisi konkse ja siiliks ogastatud raudkuule. Nendest püüti kiirelt asukohta muutvatele elukatele pihta saada ja nii mitmedki lasud tabasid. Mäed suutsid purustada ja kraavi paisata eelkindluse ning hävitada välimüüri väravatorni. Siis aga hakkas noorel lihamäel suust verd jooksuma, sest välimise müüri sõjamasinad olid teda kõvasti kloppinud ja mõnestki kohast, kuhu ta ratasambudelt otsetabamuse sai, olid odad õige sügavale läbi naha tunginud. Vanemad olid enamasti osanud eest hoida, ehkki olid ammu- ja vibunooltega kaetud nagu karvadega. Nüüd tõmbusid nad koos lapsukesega tagasi.

Siin, hämaras ja üha tihenevas udus, keset mustunud ja purustatud linna oli seda kõike üsna õõvastav kuulata. Ora pigistas üha tugevamalt oma mõõga käepidet, ehkki teadis, et sellest relvast on mägede vastu sama palju kaitset kui hambaorgist. Rand aga jätkas.

Sellal kui väike mägi oma haavu lakkus, möllasid vanemad inimasulates ringi. Siis oli Hirm Karmipoeg teinud mürgitamistriki, mispeale lihamägedest oli paar nädalat rahu.

„Kuidas ta mäe ära mürgitas,” uuris Ora. „Määris müürid mürgiga kokku?”

„Noh, ta peitis lammaste villa sisse rokapuu juurikaid.”

Ora noogutas ringi vahtides, rokapuu oli ka tema teada kõige mürgisem asi.

„Need olid kusjuures maaisanda viimased kakssada lammast, mis selle mäe tapmise nahka läksid. Raudkäsn oli hoidnud neid seni varjus nagu silmateri, karjamaale neid ei lastudki, olid kogu aja linnusekeldreis varjul, talumehed tassisid iga päev neile koormate viisi närimist ette. Aga nüüd pandi osa nahka, teine osa põletati ja ülejäänud peletati metsadesse laiali, nii et hiljem ainult kümmekond elavatena kätte saime. Suurt kahju sellest maaisandale ei sündinud, sest oma mäevere osast võib ta neid hulgemini asemele soetada, ainult et meil on nüüd toiduga kitsas käes. Põllud on laastatud, talumehed enamasti surnud, karielajad söödud... lihamäed uputavad kohe iga laeva, mis rannale läheneb ja teed mööda saab ainult hiilides reisida – sellelgi hoiavad need põrgulised silma peal.”

„Miks ta neid kõiki ära ei mürgitanud? Lambaid ei jagunud?”

„Noh, oleks siis emasegi mürgitatud saanud, aga too polnud vist näljane ja õgis vähe. Selle asemel löbustas end rohkem mürgitatud lammaste tagaajamise ja põlemasüütamisega. Veidi talle mürk ikka mõjus, sest prantsatas teine samuti maha ja mõirgas mis hirmus. Sa oleksid pidanud sel ööl seal olema ja nägema neid kahte hiigelelukat, kui nad põlevate lammaste valguses väänlesid mürgivalude käes, sülitasid tuld ja suitsu ning aiva kaapisid maad ja kisendasid. Keegi ei julgenud neile lähedale minna ja polnud vajagi. Üks kooles hommikuks ise ära, see isane. Teine, emane, susi teda söögu, pidas vastu. Roomas kolm ööd-päeva mööda maad, ei võtnud õieti jalgu alla, ei suutnud lennata ega söönud neid raipeid, mida poeg talle vedas, aga neljandal päevaloojangul lohistas elajas end mere äärde ja ujus minema.”

„Miks te teda siis maha ei lõonud, kui ta mürgist nõrk oli?” küsis Ora.

„Noh, me tahtsime alguses küll, aga suurisand Hirm ütles, et see oleks ainult asjatu enese hukatusse vedamine, sest poeg oli elus ja terve. Pealegi, lihamäe nahast ei võta läbi ükski mõök, vaid ratsamees suudab piigiga tema soomustest läbi pörutada ja raske ratasammu odataolised nooled

teevad tõprale viga. Aga mis sa seal piigiga ratsutad või raskeammuga ammud, kui poeg nagu kull taeva all valvab. See võib sulle ühe hüppega kaela kukkuda. Tuld emane viimaks enam pursata ei jõudnud. Ei, ütles Kiviveere isand – selleks, et teda maha materdada, on vaja nad ükshaaval ette võtta ja elukas enne liikumisvõimetuks muuta – kõige parem on ta maa külge naelutada.”

Loss ja pääsemine olid juba siinsamas ja seetõttu muutus Rannagi hää lõbusamaks ja valjemaks, nii et Ora suutis hetkeks isegi oma hirmud unustada.

„Aga jah, selle isaslooma verest jäime ilma. Kui emane end lõpuks minema lohistas, siis surnud mägi juba haises ja hea, et temalt nahkagi saime.”

Ütles nii ja libistas käega üle rinna. Alles nüüd märkas Ora tema rüüd keebivoltide vahelt lähemalt uurida. See polnudki paksust parknahast, nagu Ora oli senini arvanud, vaid kivisest mäenahast, mille tükid olid raudneetidega üksteise külge kinnitatud. Töö oli rohmakas ja kiirustades tehtud, aga Rand vandus – ja Ora uskus teda kõhklemata – et see oli kindlam igast raudrüüst, mida sepad võisid välja taguda.

Juba säärane rüü üksi oli väärt vähemalt viit küla kogu täiega ja Ora tundis, kuidas talle kadetus nagu uss põue libises.

„Sellest mürgitamiseloost on nüüd umbes kuu aega möödas ja meie keldrid-aidad üsna lagedad. Ainus lootus on suurisand Hirmu peal, kes lubas hea õnne korral kõige enam kahe nädala jooksul ülejäänud tõbrastega ära lõpetada.”

„Noh, siis ei ole ma päris ilmaasjata tulnud,” arvas Ora. „Ehk on mulgi nüüd võimalus jahisaagist osa saada.”

„Noh,” venitas Rand. „Seda ütles ta siis, kui kooljad polnud meie mäelõksu kaevamise laagrit rüüdanud. Kui nad seal kõik maha tapsid, siis... ma ei tea, mis meist siis saab.” Ta vajus uuesti morniks. Ent võttis end kokku ja jätkas: „Hakkasime juba arvama, et isase surm peletas elukad minema, kui ühel varahommikul ründasid emane ja poeg kahekesi uuesti ning lammutasid välimise müüri täiesti maha. Kuna aga oda- ja heitemasinaid oli tublisti juurde ehitatud ja odateravikud kõik mürgiga koos, siis sisemist linnust mäed vallutada ei suutnud, ehkki proovisid ka mitmel järgmisel päeval. Niipea kui mürk mõjuma hakkas, tegi iga odatabamus elukatele kümnekordselt valu. See ja tihe kivi- ja raudkuulide rahe hoidsid neid ilusasti eemal. Siis jätsid nad linnuse täiesti rahule. Tiirutavad ja valvavad niisama. Vägisi jääb mulje, et nad plaanivad meist näljaga võitu saada.”

Sellal kui Rand jutustas, olid nad jõudnud teise vallikraavini ja sisemise linnuseni seal taga. Nende ümber olid purustatud või maani maha põlenud tallid, aidad, eluhood, laod ja töökojad.

„Ühest asjast ma ei saa aru,” ütles Ora.

„Millest?”

„Mille neetu pärast nad nii raevukalt just Kütket ründavad?”

Rand kehitas õlgu ning samal hetkel nõudis vahimehe hõik teavet, kes tulevad. See oli rohkem vormitäreks, sest teadsid vahimehedki, et praegu pole oht mitte inimestes, vaid lendavates koletistes ja et asjata viivitada ei ole kuigi tark tegu. Muidu pannakse teeline enne nahka, kui ta sisse saab. Kohe, kui Rand oli oma nime hõiganud, avati neile väike jalgvärv ja lõpuks ometi olid põgenikud ohutus kohas. Niivõrd kui see Linnumetsa maadel praegu üldse võimalik oli.

Ei olnud sugugi imeks pandav, et mägedel oli sisemise linnuse hävitamisega rohkem tegemist kui välimisega. Kaitsjad olid oma vigadest õppust võtnud ja kuna laskerelvade hulk oli nüüd väiksema ala peal suurem, siis olid need niiviisi paigutatud, et mäed ei saaks kuskilt takistamatult ligi hiilida.

Kõikjale, kuhu võimalik, oli taotud raudpiike – piisavalt suurte vahedega, et inimesed vabalt läbi mahuksid, mäed need endale aga jalga astuksid. Samal eesmärgil – liikumise raskendamiseks – oli kõikjale kaevatud auke, piisavalt sügavaid, et mägi neisse astudes komistaks. Üle aukude oli eneste tarbeks tehtud palkidest ja laudadest sillakesi. Iga viimane kui puitosa linnuses oli süttimise vältimiseks paksult üle lubjatud.

Kindlusse sisse saanud, teatas Rand, et tal on ülipakilisi teateid suurisand Raudkäsna. Kahe saabunu kohutavast välimusest ja nende tungivast nõudmisest ärevusse läinud väravaülem andis neile

jalamaid kaasa mehe, kes nad suurisanda juurde juhataks. Oral käisid jalad väsimuse tõttu juba risti all. Rand pidi teda kitsaste laudsildade ületamisel toetama, et naine mõnda komistusauku ei kukuks. Nad olid just lossi välisukseni jõudnud, kui kuulsid selja tagant uuesti hõikeid ja müürivärava avanemise hääli.

„Keegi on vist veel eluga pääsenud,“ ütles Rand, korra sennapoole kiigates. Kuid juba astusid nad uksest sisse ja tal jäi nägemata, et väravast ratsutas oma rüütliisalga eesotsas sisse Maagimägede isand. Vapimärgid olid asendatud hävitatud laagris surnutelt võetutega ning väravavalve ei osanud neid milleski kahtlustada.

*

Vahimehed tornides olid ennast lõdvaks lasknud ja külitasiid lavatsitele asetatud soojadel lambanahkadel, mõnusasti juttu puhudes. Nad ei pidanud ümbrusel silma peal hoidma, sest läbi paksu udu ei olnud niikuinii midagi näha. Vaid üks, kõige kõrgem torn, mida kutsuti Silmapiiriks, ulatus läbi udu, ja sõjasulased, kes seal valvet pidasid, tundsid end olevat muust maailmast justkui ära lõigatud. All voogavat paksu linikut vaadates võis vabalt ette kujutada, et nende all on pilved ja nad ise on kõrgel taevas. Ainus, mis seda illusiooni rikkus, oli udu ise. See hõljus ainult linnuses ja selle ümber. Juba tuhatkond sammu müüridest eemal polnud mitte vinetki. Ehkki see siin oli ümbruskonna kõige kõrgem koht, eemal aga laiusid madalad niidud, kust udu tavaliselt tõusis. Mere poolt puhus tugev tuul, kuid see ei mõjunud udule mitte kõige vähimalgi määral. Ajuti tundus see lausa vastutuult voogavat. Asi oli väga imelik ning mehed olid vahiülemale juba sõna saatnud. See udu igatahes ei olnud tavaline udu.

Ja siis, täiesti ootamatult, nagu oleks keegi sõrmega nipsu lasknud, udu hajus. Ning alles mitu hetke hiljem taipasid vahimehed hakata ümbrust lähemalt uurima ning märkasid, et all käib juba lahing.

*

2. peatükk

Rand ja Ora ei jõudnudki suurmaaisandani. Vaevalt olid nad tema vastuvõturuumide ukse taha viidud, kui väljast kõlas hädapasun. Alguses ühest sarvest, siis teisest ja kolmandast, ja nende ahastav, ohtu kuulutav hüüd lõi hoobilt kogu lossi kihama. Enam polnud kellelgi aega saabujatest ette kanda või isandal nendega tegeleda. Kõik jooksid siia-sinna. Ora ja Rand olid aga niivõrd kurnatud, et ei hakanud kuhugi tormama ega isegi uurima, mis toimub. Roidunult vajuti ootesaali pinkidele. Variante oli niikuinii vaid kaks. Kas elavmägede või kooljate rünnak. Mõlemal juhul olid nemad nii läbi, et poleks suutnud anda mingit omapoolset panust. Vaevatuina jäid mõlemad väljas puhkeva lahingukära saatel magama.

Samal ajal haaras linnuseõuel paanika ja surmaootus jäägitult igäüht, kes proovis surnutearmeele vastu astuda. Kooljaid ei õnnestunud terasega võita. Mida teeb teras surnud ihule? Kui isegi otsast löödud pea üritab hammustada ja käed vonklevad omatahtsi edasi, et ainult manajalt saadud käsku täita. Julged, kes ennast ületades haisvaid vastaseid raiusid, avastasid järsku, et nende jalgade otsas ripuvad mitmed käed, mis ebamaise jõuga oma sõrmi nende ihusse suruvad. Ja häda haavatuile, keda kaaslased ei jõudnud eemale kanda või kellel polnud endal küllalt jaksu, et minema roomata. Kõik, mis kooljatel oli küljest raiutud, väänles ja kobrutas maas õela massina ning klammerdus kõigesse elavasse, mis nende haardeulatusse sattus.

See ei olnud võitlus, millega oldi harjunud – siin tuli seista vaenlasega vastakuti ning raiuda ja raiuda, ilma mingi kasuta, sellal kui su sõbrad ja kaaslased ükshaaval hirmsat surma surevad. Vaid linnuseülema kõuehäälnel kogu suutis juba taganema hakkava kaitsjate liini peatada. Väheste vaprate eesotsas kaitses ta meeleheitlikult üle komistusaukude viivaid kitsakesi sildu. Tänu sügavaid auke täis linnuseõuele ei vallutanud sissetunginud haudkonnad jalamaid kogu kantsi. Elavmägede vastu ehitatud varukaitseliin aitas ootamatul kombel ka kooljate vastu. Linnusest ruttas kindluseülemale appi suurmaaisand ise koos ihukaitsesalgaga, meestega, kes olid läbi käinud kõige hullematest põrgutest, kuid isegi neil värises süda sees. Jooksu pealt sukelduti võitlusmõllu. Hirmust ja raevust moondund häälega kisendati oma sõjahüüdeid, et endale meenutada – surm lahingus on au. Kuigi – selline surm, sellises lahingus... Ent vaenlase edasitung pandi kõigest hoolimata hetkeks seisma.

„Ärge raiuge neid,“ kisendas kindluseülem Kõu võitlejatele, kuidas kõri võttis. „Lükake nad odadega aukudesse – nad, raisad, ei saa sealt välja!”

Tõepoolest, peagi oli selge, et see abinõu oli kohutava vaenlase vastu kõige mõjuvam. Ning nüüd, nähes, et kõik polegi veel kadunud, et kindluseülema salk suudab mädanevatele hordidele vastu seista, tekkis teisteski lootus. Lihtrüütlikele ja sõjasulastele meenus, mis on sõjamehe kohus. Hakati kuulama oma pealike käske. Juba toodi tagantpoolt kantsiülema kärkimise saatel pikki odasid ning mehed trügisid nendega ettepoole, et kooljatele kerkiks vastu tihe siiliokkiline müür. Korraks tekkis kaitsjate esiridades kohutav paanika. Relvi loobiti käest ja üritati mingi nimetu hirmu eest pageda, kuid tagantpoolt surusid veteranid Raudkäsna juhatusel peale ja kitsastes oludes ei saanud eesliini mehed kuhugi taganeda.

Odatorge on surnu vastu veel kasutum kui mõõgaga raiumine ning juba murdsidki kalmuliste käed tugevaid varsi pröksudes pooleks ning teisal kisti odasid koletu jõuga käest. Kuid samas kukkusid esimesed surnud ka aukudesse. Nii mõnigi neist haaras endaga kaasa relva, millega teda tõugati ja korra rebiti kaasa ka odamees, kes ei jõudnud õigel hetkel lahti lasta. Vaene mees suri hirmsat surma. Ent uuel sõjaplaanil oli edu. Tagantpoolt toodi kaotatud ja katki murtud odade asemele uusi ja paljudel oli linnuseülem lasknud kiiruga otsateravikud maha raiuda või odaotsa puuklotsiga tõmbistada, et odateravik surnud ihusse ei tungiks ja sellesse kinni ei jääks.

Kooljaid lendas aukudesse järjest tihemini. Nüüd, kui nad ei saanud kaitsjatele piisavalt lähedale, jäädes alati odavarre kaugusele, ei sattunud nood ka nii kergesti paanikasse ja kui mõni

vajuski väsimusest või hirmust kokku, siis jõuti ta enne asendada, kui kooljad edasi oleksid suutnud tungida.

*

Kaja oli üks esimesi, kes auku kukkus. See toimus nii äkki, et ta ei saanud õieti arugi, mis juhtus, enne kui juba matsatades kõhuli poris lebas. Kiiresti ajas ta end püsti ja vaatas ringi. Inimesed olid oma tööd auga teinud, neli meetrit sügav auk oli nii järskude ja porilibedate seintega, et siit omal jõul üles saada polnud mingit võimalust. Peagi lärtsatas alla järgmine haudkonna liige. Seejärel järgmine ja järgmine. Nad kõik jäid jõuetult ülespoole vahtima.

„Siia me nüüd siis jäämegi,“ mõtles Kaja, kui Väits koos veel kolme kaaslasega alla kukkus. Ent kui too ennast põlvini ulatuvast porimassist püsti ajas, viskas ta ainult korraks uuriva pilgu ümberringi ja kukkus kohe käsutama.

„Mis passite? Hakake kaevama! Uuristage selle seina alt, niikaua kui see kokku kukub, ja siis ründame langust mööda üles!”

Ja nad asusid kaevama. Nad olid tugevad ja väsimatud, kuid maapind oli ühtaegu savine ja porine, libe ja kõva, kleepus kamakatena külge, ning varsti sumpasid nad vööni savises mudas, suutes vaid suure vaevaga jalgu välja kiskuda ja liikuda. Ülal aga kandus võitlus elavate survel peagi kaugemale ning ehkki Väits püüdis vahepeal surnutest püramiidi teha, et välja ronida, oli augus nii libe, et nad kukkusid mitu korda ümber, ilma et keegi oleks ülemise servani jõudnud. Viimast korda Kaja isegi jõudis ääreni, kuid serv oli längus ja libe ning sealt polnud kuskilt kinni haarata, nii temagi varises tagasi alla, kui kooljapüramiid taas jalge alt kokku kukkus.

*

Ora ja Rand ärkasid selle peale, kui neist tassiti mööda haavatud suurmaaisandat. Kogu koridor täitus trampimisest, vandumisest, sõjarüüde ning relvade kolinast ja laibalehast. Unesegasena vahtisid vastärganud mööduvat rongkäiku ega pannud esimesel silmapilgul tähelegi kindluseülemat, kes saaliuksel seistes kuulas vahiülema seletusi, mis käisid Ora ja Ranna kohta. Siis astus vere ja ligaga kaetud sõjamees nende ette. Ora ja Rand, taibates, et nende ees seisab mõni pealikest, ajasid end samuti jalule.

„Kabila, Orjaku ja Karivälja suurisand, suurmaaisand Raudkäsna ustav mõök, Kütke kindluseülem Kõu,“ teadustas neile kindluseülema õla taga seisev sõjamees.

„Savilöövi vabamõök, Mäeaugu laagri tõkkesalga valveülem Rand ja Vilivalla nooremand Ora, äsja saabunud, et pakkuda suurmaaisandale mäejahi ajaks oma abi,“ tutvustasid end põgenikud.

„Valveülema sõnade järgi saabusite te vahetult enne kooljate rünnakut?“ küsis Kõu väsinud, kuid kindlal häälel.

„Jah,“ vastas Rand. „Tundub nii. Meil polnud aimugi, et nad on meil nii lähedal sabas.“

„Kuid te teadsite, et nad on teil sabas?“

„Jah, olime selles üsna kindlad.“

„Miks te ei hoiatanud kedagi lähenevast hädaohust?“

„Tahtsimegi hoiatada, palusime end ju kohe suurmaaisanda jutule. Uudised, mis me tõime, olid küllalt tähtsad, nii et ma ei pidanud heaks mõtteks hakata lihtsõduritega lobisema või alampealikuga aega viitma.“

„Ja mis uudised need sellised on? Suurmaaisand on haavatud ja mina pole alampealik.“

Rand vaatas korraks kõhklevalt valveülema ja nelja-viie sõjasulase poole, kes kindluseülema selja taga seistes iga sõna püüdsid, ja lausus siis: „Laager on hävitatud. Ma usun, ja kooljate rünnak siia tõestab seda, et see on täiesti maatasa tehtud ja vaevalt et keegi peale meie eluga pääses.“

Kindluseülema nägu ei väljendanud seda kuuldes mingeid tundeid, kuid Ora pani tähele, et mehe silmad läksid kohutavat teadet saades veidi suuremaks. Kõu vaikis hetke, enne kui vastas. Tema hääl oli sama karm kui enne.

„Uudised on tõepoolest piisavalt olulised, et neid mitte jalamaid igäühe kõrvadele usaldada. Kuid sellegipoolest avati vaenlasele värav just teie pärast. Te oleksite pidanud vahiülemale vähemalt mingi hoiatuse jätma. Huvitav, et vaid teie kahekesi pääsesite laagri hävitamisest, kui kõik teised hukkusid... Nagu ma kuulsin, ei võtnud te ka siin osa lahingust kooljatega, vaid jäite kogu ajaks kõrvale...”

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.